

DET KONGELIGE
FINANSDEPARTEMENT

Meld. St. 23

(2019–2020)

Melding til Stortinget

Nordisk samarbeid

DET KONGELIGE
FINANSDEPARTEMENT

Meld. St. 23

(2019–2020)

Melding til Stortinget

Nordisk samarbeid

Innhold

1	Innledning	5	5.1	God helse og trygg velferd for alle	26
			5.2	Inkluderende omstilling	27
2	Visjon 2030 og reform av Nordisk ministerråd	7	5.3	Involvering	28
			5.4	Felles verdier	29
3	Et grønt Norden	9	6	Annet nordisk samarbeid	31
3.1	Forskning og utvikling av grønne løsninger	10	6.1	Utenriks- og sikkerhetspolitisk samarbeid	31
3.2	Naturmangfold	12	6.2	Nordisk-baltisk samarbeid	31
3.3	Sirkulær og biobasert økonomi	13	6.3	Forsvarssamarbeid	32
3.4	Forbrukeradferd	15	6.4	Nordisk justis- og samfunns-sikkerhetssamarbeid	33
3.5	Fremme av nordiske grønne løsninger	15			
4	Et konkurransedyktig Norden	17	Vedlegg		
4.1	Samarbeid for å styrke nordisk konkurransekraft	17	1	Strategiske mål og delmål for de tverrgående handlingsplanene	36
4.2	Fremtidens arbeidsmarked	21	2	Sammenstilling av budsjett 2020 og 2019 (DKK)	37
4.3	Digitalisering og økt mobilitet	22	3	Nordisk samarbeid – nettsider	39
5	Et sosialt bærekraftig Norden	26			

DET KONGELIGE
FINANSDEPARTEMENT

Meld. St. 23

(2019–2020)

Melding til Stortinget

Nordisk samarbeid

*Tilråding fra Finansdepartementet 24. april 2020,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Solberg)*

1 Innledning

De nordiske landene er bundet sammen gjennom geografi, historie, språk, kultur, verdier og interesser. Nær 70 år med institusjonalisert samarbeid har bygget en nærhet og tillit mellom landene i Norden som er unik i verdensammenheng. Faglig spenner det nordiske samarbeidet over nesten alle samfunnsområder, fra handel, investeringer og arbeidsmarked til klima og miljø, energi, forsvar, samfunnssikkerhet, helse, forskning, digitalisering, utdanning og kultur. Det samarbeides i privat, offentlig og frivillig sektor, og mellom parlamentarikere, regjeringer og myndigheter på sentralt, regionalt og lokalt nivå. Det er tette bånd og stor tillit mellom befolkningene. Norden er blant verdens mest integrerte regioner.

Regjeringens ambisjon er å utvikle og forsterke samarbeidet ytterligere. Målet er at samarbeidet skal være praktisk og nyttig, både for innbyggere, næringsliv og myndigheter. Nordisk samarbeid har en sterk egenverdi som ikke alltid kan måles i økonomiske termer. Samtidig er det viktig at samarbeidet oppfattes som relevant, og at det bidrar til å styrke Nordens evne til å møte felles samfunnsutfordringer, som klimaendringer,

inkludering og en aldrende befolkning. Et styrket og mer strategisk samarbeid kan også sette oss i bedre stand til å utnytte mulighetene som ligger i digitalisering, ny teknologi og innovasjon. Her har den nordiske regionen et fortrinn og stadig større nytte av et nært samarbeid. Det nordiske samarbeidet er også viktig for Norge som EØS-land. Når samarbeidet resulterer i økt konkurransekraft, grønn vekst og sysselsetting, eller styrker vår motstandsdyktighet mot naturkatastrofer og klimaendringer, skapes reell merverdi. Det nordiske samarbeidet oppfattes som strategisk viktig av næringslivsaktører.

Aktuelle utenrikspolitiske utviklingstrekk skaper behov og potensial for et styrket samarbeid. Den nye sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa etter Russlands annektering av Krim og en mer selvhevdende opptreden i utenrikspolitikken, merkes også i Nordens nærområder. Tendensene til økte geopolitiske spenninger mellom stormaktene påvirker samarbeidet i NATO, og fører også til ny oppmerksomhet om sikkerhetspolitikk i EU. Dette bidrar til at de nordiske landene har enda større nytte av dialog på tvers av landenes ulike tilknytninger til disse organisasjonene. I tillegg

utgjør økende press mot rettsstat, demokrati, ytringsfrihet og internasjonal rettsorden, både globalt og i enkelte europeiske land, trusler mot grunnleggende interesser som de nordiske landene deler og er opptatt av å forsvare. Når Norden står sammen i vanskelige internasjonale spørsmål, blir landene mer robuste overfor eksternt press og får økt gjennomslagskraft. Sammen kan Norden utgjøre en forskjell.

For at det nordiske samarbeidet skal være relevant, ikke minst i relasjon til et stadig mer omfattende samarbeid på europeisk nivå, er det avgjørende at det reflekterer de aktuelle utfordringene Norden står overfor, og landenes nasjonale prioriteringer. Samarbeidet må være målrettet og effektivt. De nordiske regjeringene har de siste

to årene arbeidet aktivt med å gjennomgå samarbeidet i Nordisk ministerråd. Målet har vært å klargjøre prioriteringene samt fokusere og effektivisere samarbeidet, slik at Ministerrådet skal være enda bedre rustet til å levere på de store samfunnsutfordringene regionen står overfor i årene fremover.

Denne meldingen redegjør for arbeidet med Ministerrådets visjon 2030 og de tilhørende tre strategiske prioriteringene. Meldingen er strukturert etter delmålene som er vedtatt for å gjennomføre de strategiske prioriteringene. Den tar også kort for seg nordisk samarbeid innenfor utenriks- og sikkerhetspolitikk, forsvarspolitikk, nordisk samarbeid med de baltiske landene og arbeidet med samfunnssikkerhet.

2 Visjon 2030 og reform av Nordisk ministerråd

En ny overordnet og ambisiøs visjon for samarbeidet i Nordisk ministerråd ble vedtatt av de nordiske statsministrene i Reykjavik i august 2019: Norden skal bli verdens mest bærekraftige og integrerte region. Visjonen understøttes av de tre strategiske prioriteringene som skal ligge til grunn for Ministerrådets virksomhet i perioden 2021–2024:

Et grønt Norden: Sammen vil vi fremme en grønn omstilling av samfunnene våre og arbeide for karbonnøytralitet og en bærekraftig sirkulær og biobasert økonomi.

Et konkurransedyktig Norden: Sammen vil vi fremme grønn vekst i Norden basert på kunnskap, innovasjon, mobilitet og digital integrering.

Et sosialt bærekraftig Norden: Sammen vil vi fremme en inkluderende, likestilt og sammenhengende region med felles verdier og styrket kulturutveksling og velferd.

Agenda 2030 og Parisavtalen ligger til grunn for visjonen og de strategiske prioriteringene. Oppfølging av FNs bærekraftsmål er omtalt i denne stortingsmeldingen der de er relevante referanser for gjennomføringen av strategiske prioriteringer og delmål¹.

Arbeidet med å konkretisere de strategiske prioriteringene har pågått gjennom høsten 2019, både på nasjonalt og nordisk nivå. Alle landene har gjennomført interdepartementale forankringsprosesser. Det er arrangert dialogmøter i hele Norden der representanter for arbeidslivets parter, næringsliv, bransjeorganisasjoner, ungdomsorganisasjoner og øvrig sivilsamfunn har

¹ Rapporten «One Year Closer 2019» gir informasjon om Norges arbeid med FNs bærekraftsmål. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/one-year-closer-2019/id2662712/>

Boks 2.1 FNs bærekraftsmål for 2030

1. Utrydde alle former for fattigdom i hele verden
2. Utrydde sult, oppnå matsikkerhet og bedre ernæring, og fremme bærekraftig landbruk
3. Sikre god helse og fremme livskvalitet for alle, uansett alder
4. Sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring for alle
5. Oppnå likestilling og styrke jenters og kvinners stilling
6. Sikre bærekraftig vannforvaltning og tilgang til vann og gode sanitærforhold for alle
7. Sikre tilgang til pålitelig, bærekraftig og moderne energi til en overkommelig pris
8. Fremme varig, inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst, full sysselsetting og anstendig arbeid for alle
9. Bygge robust infrastruktur, fremme inkluderende og bærekraftig industrialisering og bidra til innovasjon
10. Redusere ulikhet i og mellom land
11. Gjøre byer og bosettinger inkluderende, trygge, motstandsdyktige og bærekraftige
12. Sikre bærekraftige forbruks- og produksjonsmønstre
13. Handle umiddelbart for å bekjempe klimaendringene og konsekvensene av dem
14. Bevare og bruke hav og marine ressurser på en måte som fremmer bærekraftig utvikling
15. Beskytte, gjenopprette og fremme bærekraftig bruk av økosystemer, sikre bærekraftig skogforvaltning, bekjempe ørken-spredning, stanse og reversere landforringelse samt stanse tap av artsmangfold
16. Fremme fredelige og inkluderende samfunn med sikte på bærekraftig utvikling, sørge for tilgang til rettsvern for alle og bygge velfungerende, ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle nivåer
17. Styrke gjennomføringsmidlene og fornye globale partnerskap for bærekraftig utvikling

vært invitert til å komme med ideer og innspill til hva som bør prioriteres i samarbeidet fremover. Et dialogmøte med over 100 deltakere ble holdt i Utenriksdepartementet i november 2019, der også Ministerrådets generalsekretær deltok.

Det har vært lagt vekt på dialogen med Nordisk råd. Det islandske og det danske formannskapet (henholdsvis i 2019 og 2020) har hatt regelmessige konsultasjoner med Nordisk råds presidium for å forankre visjonsprosessen. Nordisk råd har spilt inn skriftlige forslag i forbindelse med gjennomføringen av visjonen, og det har vært gjennomført konsultasjoner med nasjonale delegasjoner til Nordisk råd.

I løpet av høsten 2019 og vinteren 2020 har Nordisk ministerråds sekretariat, sammen med landenes representanter, arbeidet videre med å spesifisere delmål under de strategiske prioriteringene. Disse skal ligge til grunn for Ministerrådets budsjetter og de tre handlingsplanene som skal styre Ministerrådets prioriteringer i perioden 2021–2024. Handlingsplanene vil bli utarbeidet i samarbeid med sektorene og skal godkjennes av samarbeidsministrene i september 2020. Forholdet mellom de tre tverrsektorielle handlingsplanene og de pågående samarbeidsprogrammene i sektorene vil avklares senere.

For å få større kraft i gjennomføringen av visjonen er det helt nødvendig å foreta en omfordeling av Ministerrådets budsjett. Endringene i budsjettet har vært relativt små over mange år. Grovt sett legges det opp til en tredeling av budsjettet i samsvar med de tre strategiske prioriteringene. Dette vil blant annet innebære at de tre største sektorbudsjettene (samarbeidsministrene, kultur- og

kunnskapssektorene) vil bli redusert til fordel for økt innsats innenfor særlig klima, miljø og konkurransekraft.

Overordnet har Norge fått godt gjennomslag for sine interesser i arbeidet med gjennomføringen av den nye visjonen og de strategiske områdene. Prosessen har samtidig vist at det er stort sammenfall i de nordiske landenes prioriteringer og tverrpolitisk oppslutning rundt dette. Dette gir et godt utgangspunkt for et sterkt, fokusert og relevant nordisk samarbeid i årene som kommer.

I likhet med Ministerrådets budsjett har heller ikke samarbeidsstrukturene, verken på politisk nivå eller embetsnivå, vært vesentlig endret på flere år. Et unntak er etableringen av Ministerrådet for det digitale nordiske samarbeidet (MR-DIGITAL), igangsatt under det norske formannskapet i 2017 med ministererklæringen «Digital North».

Med sikte på effektiv gjennomføring av visjonen og tilpasning av det nordiske samarbeidet til dagens utfordringer er det besluttet å gjennomgå organiseringen. Det er også behov for å se på organiseringen av de nordiske institusjonene. Arbeidet begynner høsten 2020.

Det er lagt opp til at de nordiske samarbeidsministrene høsten 2022 – under norsk formannskap – skal rapportere til de nordiske regjeringssjefene om status for arbeidet med gjennomføringen av visjonen og de strategiske prioriteringene. Gjennomgangen vil danne grunnlaget for revurderte strategiske prioriteringer for den neste fireårsperioden (2025–2028).

3 Et grønt Norden

Strategisk mål nr. 1: Sammen vil vi fremme en grønn omstilling av samfunnene våre og arbeide for karbonnøytralitet og en bærekraftig sirkulær og bio-basert økonomi.

Klimaendringene og tap av biologisk mangfold er i dag de største globale miljøutfordringene vi står overfor. Bærekraftsmål 13 og 15 peker på disse utfordringene. Globalt fortsetter utslippene av klimagasser å øke. Konsekvensene er global oppvarming av atmosfæren, hyppigere ekstremværhendelser samt varmere og surere hav. I tillegg medfører arealinngrep, fragmentering av arters leveområder, spredning av fremmede arter, overutnyttelse, forurensning, og en økende forsøpling av havet en alvorlig trussel mot økosystemene, både på land og i havene, og dette påvirker byer og distrikter på ulikt vis. Klimaendringene er også en trussel mot naturmangfoldet.

For å snu denne utviklingen er det behov for endringer i hvordan vi tenker for å sikre en mest mulig effektiv utnyttelse av våre ressurser og hvordan vi klarer å opprettholde sunne og produktive økosystemer. Samtidig er det viktig å sikre at alle land bidrar i den omstillingen som er nødvendig, og at den skjer på en slik måte at den ikke rammer geografisk eller sosialt skjevt.

EU har vært og er den viktigste motoren i arbeidet med å få på plass et mer ambisiøst internasjonalt regelverk på klima- og miljøområdet. Gjennom EØS-avtalen blir en stor del av EUs miljøpolitikk innlemmet i norsk regelverk. Norge deltar også i EUs klimakvotesystem og samarbeider med EU om en felles oppfyllelse av klimamålene for 2030, jf. Meld. St. 13 (2014–2015) «Ny utslippsforpliktelse for 2030 – en felles løsning med EU».

I desember 2019 la Europakommisjonen frem dokumentet «The European Green Deal». Dette dokumentet, som er EUs oppfølging av FNs bærekraftsmål og Parisavtalen, fremstår som et taktiske skifte i EUs klima- og miljøarbeid. Samtidig ønsker Kommisjonen at strategien skal styrke europeisk konkurransekraft. Hele bredden av EUs politikkområder mobiliseres. Virkemidlene spenner fra regelverk, programmer og finansielle

insentiver til internasjonale handelsavtaler og diplomati. Det signaliserer et ønske om helhetlig tilnærming og tyngde i gjennomføringen. Arbeidet med gjennomføring av Nordisk ministerråds visjon blir en viktig leveranse til det europeiske arbeidet med «The European Green Deal».

De nordiske landene vil spille en aktiv rolle i arbeidet med å løse disse store utfordringene. De nordiske statsministrene vedtok i januar 2019 en erklæring om at de vil arbeide for karbonnøytralitet i hvert av de nordiske landene. Norge, med sterk støtte fra de andre nordiske landene, står i spissen for arbeidet med en global avtale mot forsøplingen av havene. De nordiske landene arbeider også for å få på plass et nytt ambisiøst regelverk for å redusere tapet av biologisk mangfold på det kommende partsmøtet under biodiversitetskonvensjonen. Det arbeides også med videreutvikling av naturbaserte løsninger og tiltak i Norden. Dette er viktig for få bedre kunnskap om klimaeffekter på naturmangfoldet og om hvordan robuste økosystemer bidrar til å redusere skade-

Boks 3.1 The European Green Deal

Kommisjonen foreslår 47 tiltak under følgende overskrifter:

1. Klima
2. Ren, rimelig og sikker energi
3. Industristrategi for en ren og sirkulær økonomi
4. Bærekraftig og smart mobilitet
5. Rettferdige, sunne og bærekraftige mat-systemer (fra fjord og jord til bord)
6. Bevaring og beskyttelse av økosystem og biologisk mangfold
7. Ambisjon om nullforurensning for et giftfritt miljø
8. Integrering av bærekrafthensyn i alle EUs politikkområder
9. EU som global leder
10. Felles innsats gjennom en europeisk klimapakt

lige virkninger av klimaendringene. Slik kunnskap er også viktig for å kunne tilpasse seg et endret klima. De nordiske landene samarbeider om løsninger for å tilpasse jord- og skogbrukssektorene til et endret klima med mer ekstremvær, og med hvordan man kan bidra til å øke bindingen av karbon i jord og hav. Skogplanting på nye arealer er et viktig tiltak i denne sammenheng.

Gjennom det nordiske samarbeidet vil landene påvirke utviklingen av nytt regelverk i EU, for eksempel når det gjelder arbeidet med klima, sirkulær økonomi, kjemikalier og transport.

Holdningsskapende arbeid og arbeid for kulturell endring er viktig i gjennomføringen av grønn omstilling. Her vil det nordiske kultursamarbeidet ha en rolle. Likeledes vil utdanning bidra til kunnskap om klimaendringer og bærekraft, og medvirke til å fremme gode holdninger og adferd. Likestilling er integrert i det nordiske samarbeidet. Statsminister-initiativet «The Nordic Gender Effect at Work» fra 2016 kan tjene som et eksempel på en vellykket profilering av sammenhengen mellom kvinners deltakelse i arbeidslivet i Norden og i de nordiske landenes konkurransekraft.

Elementene ovenfor vil bli ivaretatt gjennom handlingsplanen for et grønt Norden.

3.1 Forskning og utvikling av grønne løsninger

Delmål 1: Styrke arbeidet med å forske på, utvikle og fremme løsninger som støtter opp under karbonnøytralitet og klimatilpasning, blant annet på transport-, bygg-, mat- og energiområdet.

Det er en felles vilje til å finne løsningene for et grønnere Norden, og det er behov for mer forskning for å løse klima- og miljøutfordringene som de nordiske landene står overfor. Norden deler et høyt velferdsnivå, men også stadig større krav til rask omstilling i retning av lavutslippssamfunnet, til effektiv og miljøvennlig ressursbruk og til nye kompetansekrav i arbeidslivet.

Investering i forskning på grønn samfunnsutvikling og omstilling på tvers av fagområder vil stå sentralt. Dette samsvarer med norske ambisjoner. I regjeringens «Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2019–2028» (Langtidsplanen) pekes det på at man ønsker å opprettholde og styrke investeringene i forskning, innovasjon og utdanning for å sikre omstilling og utvikle ny teknologi og nye løsninger. Forskning og utdanning er viktig for å forstå klima-

endringene og sikre kunnskapsbaserte løsninger. Regjeringen har slått fast at Norge skal være en pådriver innenfor klimaarbeid og fornybar energi.

Det nordiske forskningssamarbeidet er en god plattform. De nordiske landene er en sterk forskningsregion med tillit og åpenhet, tett samarbeid, ledende kunnskapsinstitusjoner, veletablerte finansieringsmekanismer og sterke forskningsmiljøer. Nordiske institusjoner som NordForsk og Nordisk energiforskning utgjør en solid infrastruktur for finansiering og identifisering av nye forskningsbehov med utgangspunkt i prioriterte områder som utfyller nasjonal innsats. På digitaliseringsfeltet har Norden et sterkt konkurransefortrinn som kan styrke fremveksten av klimavennlige løsninger. FNs bærekraftsmål er sentrale i alle nordiske land. Langtidsplanen gir retning til arbeidet med bærekraftsmålene, og hav, klima, miljø og miljøvennlig energi er prioriterte områder.

Dette gir oss en god plattform for å utnytte samarbeidet enda bedre og ta en lederrolle. Nordisk samarbeid om effektive og forskningsbaserte løsninger er viktig innenfor transport-, bygg-, energi- og matvaresektoren. Norden har gode forutsetninger for å bli en foregangsregion med en konkurransedyktig og bærekraftig bygg- og anleggssektor, solide og smarte bionæringer samt grønn mobilitet. Dette er store sentrale samfunnssektorer der det er behov for å redusere CO₂-utslipp.

En økende andel av befolkningen bor i byer og tettsteder. For å bidra til reduserte klimagassutslipp er det viktig med grønne løsninger som legger til rette for utbygging rundt kollektivknutepunkter i byer og tettsteder. Dette vil også kunne styrke grunnlaget for attraktive byer, økt kollektivtransport, sykling og gange. Samtidig vil det kunne gi gode rammer for bedre folkehelse med økt aktivitet for alle grupper i befolkningen.

Transport

De nordiske landene samarbeider tett om ulike transportspørsmål, på politisk nivå så vel som på etats- og departementsnivå. I Granavolden-erklæringen varslet regjeringen at man vil ta initiativ til en skandinavisk jernbanestudie i samarbeid med Sverige og Danmark. Det arbeides med å konkretisere dette, og målsettingen er å drøfte en skisse med de nordiske transportministrene før sommeren 2020.

De nordiske statsministrenes felles erklæring om klimanøytralitet peker på en rekke områder der landene ønsker å styrke samarbeidet, herunder avkarbonisering av transport. Norden må

gjennomføre betydelige kutt i transportsektoren for å oppfylle sine forpliktelser i Parisavtalen. Det norske formannskapet i 2017 satte grønn konkurransekraft, med vekt på klima og transport, på den nordiske dagsordenen. Et styrket nordisk samarbeid innenfor grønn transport vil i tiden fremover omfatte bærekraftige løsninger når det gjelder skips- og luftfart og vei- og togtransport.

Med utgangspunkt i regjeringens «Handlingsplan for grønn skipsfart» (2019) har Norge tatt til orde for en nordisk satsing på grønn skipsfart med vekt på klimavennlig drivstoff. FNs sjøfartsorganisasjon (IMO) har vedtatt at klimagasene fra internasjonal skipsfart minst skal halveres innen 2050 regnet fra 2008-nivå, med en visjon om at nullutslipp skal oppnås så snart som mulig i dette århundret. Dette kan ikke gjøres uten innføring av ulike typer lavkarbondrivstoff og karbonfritt drivstoff, for eksempel hydrogen. Det vil blant annet dreie seg om å sikre et kunnskapsgrunnlag for utvikling av sikkerhetsregelverk og annen nødvendig infrastruktur. Dette er et element som kan inngå i den tverrsektorielle handlingsplanen for å følge opp strategisk mål nr. 1.

Nordic Innovation fremmer samarbeid innenfor smart mobilitet som støtter opp under avkarboniseringen av transport. Norges forslag til en ny satsing på grønn skipsfart vil ha en sterk næringslivsdimensjon og involvere et samarbeid med nordiske bransje- og næringsaktører. Etableringen av nettverket «Nordic Network for Aviation» (NEA) vil bidra til å samle nordiske aktører som arbeider med å elektrifisere luftfarten i Norden. Nettverket driftes av Nordic Innovation, og vil legge til rette for samarbeid om infrastruktur, industri og forretningsutvikling.

Byggsektoren

Byggenæringen er stor, både i verdiskaping og miljøavtrykk. De nordiske ministrene med ansvar for byggsektoren vedtok en erklæring om klima og sirkulær økonomi i oktober 2019. Det har i senere år vært betydelige utslippsreduksjoner innenfor bygg- og anleggssektoren, for eksempel fra produksjon og transport av byggematerialer. Næringen ser på Norden som ett marked. De nordiske landene har ulike fortrinn som gir mulighet for økt deling av kunnskap, kompetanse og løsninger. Økt koordinering og samarbeid om informasjonsutveksling, statistikkutvikling, miljømerking og standardisering vil stimulere til en mer bærekraftig, innovativ og konkurransedyktig byggevarereindustri og byggenæring. Norden har gode for-

utsetninger for å bidra til utvikling og oppfølging av EUs varslede satsing på byggsektoren i den sirkulære økonomien. Nordic Innovation har samarbeid rettet mot bygg-, anleggs- og eiendomsbransjen.

Energi

Det nordiske energipolitiske samarbeidsprogrammet for 2018–2021 ble utviklet med utgangspunkt i Ollila-rapporten fra 2017.¹ Det eksisterende samarbeidsprogrammet vektlegger særlig utviklingen av det nordiske el-markedet, fornybar energi, energieffektivisering og energiforskning. Det siste året er det etablert et godt samarbeid på disse feltene gjennom arbeidsgrupper og institusjonen Nordisk Energiforskning.

Det nordiske kraftmarkedet er tett integrert, og man kan oppnå gjensidig nytte gjennom samarbeid. Som en del av det nåværende samarbeidsprogrammet har de nordiske energiministrene etablert et dialogforum med et bredt utvalg aktører med interesser i utviklingen av det nordiske el-markedet. Forumet tar opp kraftmarkedsspørsmål som de nordiske landene har felles interesser i.

Under sitt møte i Reykjavik i juni 2019 stadfestet de nordiske energiministrene visjonen om et grønt og konkurransekraftig Norden. Dagens tematiske innretning av energisamarbeidet er en konkret oppfølging av denne visjonen og er også i tråd med bærekraftsmål 7.

Det nordiske energisamarbeidet innenfor fornybar energi og energieffektivisering dreier seg i hovedsak om informasjonsutveksling, identifisering av felles posisjoner og gjennomføring av EU/EØS-regelverk innenfor fornybar energi og energieffektivisering. Innenfor regelverket for energimerking og miljøvennlig utforming er det etablert et nordisk samarbeid mellom tilsynsmyndigheter ved det såkalte Nordsyn-samarbeidet.

Å ivareta felles nordiske interesser i tilknytning til europeisk politikktutforming på energiområdet er en sentral del av det nordiske energisamarbeidet. «Clean energy for all Europeans»-pakken vedtatt i 2018 og 2019 er et eksempel på EU-regelverk som har blitt behandlet på ulike nivåer i det nordiske energisamarbeidet. På nor-

¹ Dette var en strategisk gjennomlysning av nordisk energisamarbeid ledet av Jorma Ollila: «Nordisk energisamarbeid: Sterkt i dag – sterkere i morgen» (publisert 10. mai 2017).

Boks 3.2 Nordisk Energiforskning (NEF)

Nordisk Energiforskning er en institusjon underlagt Nordisk ministerråd og har som hovedmål å understøtte det nordiske energisamarbeidet. Institusjonen er lokalisert i Oslo og finansierer og fremmer nordisk samarbeid, skaper forskningsbaserte grunnlag for energipolitiske beslutninger og er et mellomledd mellom industri, forskning og politikere. NEF har et spesielt fokus på bærekraftige og konkurransedyktige energiløsninger, og arbeider også på europeisk nivå.

disk nivå har det vært samarbeid i alle faser av forhandlingene og gjennomføringen av dette regelverket.

Gjennom det nordiske energisamarbeidet søkes det også å styrke informasjonsutvekslingen mellom nordiske og baltiske land. Nordiske og baltiske energimyndigheter møtes regelmessig i forkant av EUs energirådsmøter.

Det nordiske nettverkssamarbeidet om nasjonale energi- og klimaplaner er styrket gjennom etablering av en egen ad hoc-gruppe som skal ivareta de regionale aspektene i planen. I 2018 ble det etablert en egen nettverksgruppe for karbonfangst og -lagring (CCS). Nordisk Energiforskning har i den forbindelse særlig engasjert seg i teknologiutvikling i praktisk orienterte forsknings- og utviklingsprosjekter.

3.2 Naturmangfold

Delmål 2: Bidra til å sikre biologisk mangfold og bærekraftig bruk av Nordens natur og hav.

De økende klimautfordringene viser samfunnets avhengighet av natur og naturbaserte løsninger. Økt bærekraft, biodiversitet, karbonlagring og klimatilpasning er hovedformålene med naturbaserte løsninger.

De siste årene har både Klimapanelet (IPCC) og Naturpanelet (IPBES) lagt frem rapporter som viser at det skjer store klimaendringer og tap av naturmangfold i en skala som vil gjøre det umulig å oppnå FNs bærekraftsmål dersom de ikke stoppes. Derfor haster det med konkret handling. Hvordan vi bruker og forvalter naturen, både på

land og i vann, er både en utfordring og en del av løsningen på problemene.

De nordiske landene har lenge samarbeidet om biologisk mangfold, genressurser, bærekraftig bruk av naturressurser og ivaretagelse av kulturlandskapsverdier. Samarbeidet i de nordiske arbeidsgruppene i samarbeidsprogrammet for miljø og klima 2019–2024 fungerer bra.

I 2019 har fokus vært å bevare naturmangfoldet og sikre at bruken av natur på land og i havet er bærekraftig. I januar 2019 vedtok de nordiske statsministrene en erklæring om klimanøytralitet der målet var å bevare og styrke naturens evne til å fange opp karbon fra atmosfæren, samt forbedre insentivene for bevaring og økning i globale karbonlagre. Det ble også igangsatt et prosjekt for å øke ungdommers involvering i utviklingen av en ny global biomangfoldsavtale. Samarbeidspartnerne er Nordbuk, Ungdommens nordiske råd og Nordisk råds arbeidsutvalg.

Norge har jobbet for å videreutvikle og øke de nordiske landenes bruk av naturbaserte løsninger som er bra for både klima og naturmangfold. Eksempler på slike tiltak omfatter restaurering av myr og etablering av vegetasjonsskanter langs elvebredder for å bidra til flomdemping og redusere erosjon av jord, samtidig som de sikrer viktige leveområder for naturmangfold. Norge har fremmet en nordisk satsing for å øke kunnskapen om og gjennomføringen av konkrete tiltak som styrker naturmangfoldet og bidrar til å redusere utslipp av klimagasser og negative virkninger av klimaendringene. Dette er godt mottatt av de andre nordiske landene og skal videreutvikles i handlingsplanene.

Nordisk samarbeid om hav og klima

De nordiske havområdene er betydelig påvirket av klimaendringene. Barentshavet, de arktiske havområdene og de innelukkede havområdene som Østersjøen er spesielt sårbare. FNs klimapanel understreker viktigheten av å redusere eller begrense den totale miljøbelastningen på havet. Havet kan også gi viktige bidrag til reduksjon av den globale oppvarmingen. Bedre forståelse av sammenhengen mellom hav og klima vil bidra til et bedre kunnskapsgrunnlag for utviklingen av lavutslippssamfunnet og en bærekraftig havøkonomi / blå økonomi. Det er viktig med større matproduksjon fra havet, utvikling av havvind, karbonfangst og lagring på havet og i havbunnen, samt kunnskapsbasert forvaltning av fiskebestander og havarealer.

Forskningsmiljøene i de nordiske landene har i en årrekke levert viktige bidrag til forståelsen av økosystem- og bestandsendringer i Nordøst-Atlanteren, Barentshavet og de arktiske områdene. I takt med klimaendringene blir denne forskningen stadig mer relevant. Det er tett samarbeid mellom disse miljøene i de nordiske landene. Nordiske forskningsmidler kanalisert gjennom organer som NordForsk og det nordiske fiskerisamarbeidet har spilt en avgjørende rolle for å binde sammen relativt små nasjonale miljøer og finansieringsordninger til større og koordinerte pakker. De har også bidratt til nordiske konsortiedannelser og deltakelse i større EU-programmer om hav, Arktis og klima. Dette er særlig viktig i klimasammenheng, der det er behov for å forstå endringsmekanismer og koordinere tiltak og tilpasninger innenfor større geografiske regioner, som et supplement til det globale perspektivet.

I oktober 2018 ble det lagt frem en nordisk ministererklæring om hav og klima, der betydningen av styrket samarbeid og koordinering ble vektlagt. Sentrale områder for samarbeidet er forskning og overvåkning, vurdering av konsekvenser av klimaendringer og havforsuring i nordiske havområder, styrket motstandskraft mot og tilpasning til klimaendringer i nordiske hav, økosystembasert forvaltning, en bærekraftig havøkonomi, og hvordan arbeidet frem mot karbonnøytralitet vil påvirke havøkonomien i nordiske land. Det er etablert en arbeidsgruppe under Nordisk ministerråd om hav og klima som arbeider med dette, som også vil bidra til arbeidet med bære-

kraftsmålene, særlig bærekraftsmål 14 om livet i havet. Her kan Norge ha en viktig rolle i nordisk sammenheng.

3.3 Sirkulær og biobasert økonomi

Delmål 3: Fremme sirkulær og biobasert økonomi, bærekraftig og konkurransedyktig produksjon, bærekraftige matsystemer samt ressurseffektive og giftfrie kretsløp i Norden.

En sirkulær økonomi tar sikte på å opprettholde verdien av produkter, materialer og ressurser så lenge som mulig ved å utnytte og gjenbruke ressursene mer effektivt. Dette er nedfelt i bærekraftsmål 12. Det kan for eksempel innebære å utvikle og ta i bruk nye forretningsmodeller som reduserer ressursbruk, øke levetiden til produkter, gjøre materialgjenvinning enklere gjennom produkt-design, finne kommersielle anvendelser av biprodukter og avfallsstrømmer, eller redusere mengden av avfall som skapes. Sirkulær økonomi bidrar til omstillingen til en lavutslippsøkonomi og letter presset på naturens mangfold. Samtidig bidrar sirkulær økonomi til økt grønn konkurransekraft.

I 2019 ble det etablert en egen nordisk arbeidsgruppe for sirkulær økonomi under klima- og miljøsektoren. Arbeidet har særlig vært rettet mot ressurseffektivitet, avfallsforebygging og giftfrie kretsløp. Hittil har gruppen særlig arbeidet med temaer som ny teknologi for design og ressursutnyttelse av litiumbatterier, resirkulering av plastemballasje og tekstiler samt reduksjon av matavfall. I de siste årene har det også vært et betydelig fokus på å stanse tilførselen av plast og mikroplast til havet. Under det norske formannskapet i 2017 ble det laget et eget nordisk plastprogram, som nå følges opp. Det nordiske samarbeidet brukes også aktivt for å støtte opp under Norges arbeid for å få på plass et mer forpliktende internasjonalt samarbeid for å hindre marin forurensning av plast.

EU la frem en ny handlingsplan for sirkulær økonomi i mars 2020. Denne løfter frem bærekraftig produktpolitikk og omfatter prinsipper, krav og nye forretningsmodeller for å fremme en mer sirkulær materialbruk. Det skal jobbes spesielt opp mot ressursintensive sektorer som tekstiler, bygg og anlegg og plast. Norge går inn for at sirkulær økonomi og grønn omstilling forblir et viktig innsatsområde i Norden fremover. Norden har gode forutsetninger for økt samarbeid innenfor for eksempel byggesektoren, der Norge har foreslått en økt satsing fremover. Det er gjennomført flere

Boks 3.3 Nordisk Genbank (NordGen)

Nordisk Genbank (NordGen) er en nordisk institusjon etablert for å bevare et bredt mangfold av plantegenetisk materiale fra jord- og hagebruksvekster i Norden for fremtidig matproduksjon og mattrygghet gjennom foredling, forskning og bærekraftig bruk. NordGen oppbevarer også viltvoksende slektninger av kulturplanter. Dokumentasjon og informasjonsarbeid står sentralt, i tillegg til arbeid for å følge opp internasjonale avtaler. NordGen har også ansvaret for den daglige driften av Svalbards globale frøhvelv. Arbeidet bidrar til å sikre biologisk mangfold. NordGens hovedkontor er delt mellom Malmö i Sverige og Ås i Norge.

nordiske samarbeidsprosjekter knyttet til økt bruk av tre i bygninger i regi av flere av de nordiske landene. Norge ser nytten av økt samarbeid om mer tverrsektorielle virkemidler som kan fremme en sirkulær økonomi, og har i den forbindelse tatt initiativ til et nordisk prosjekt for å fremme klima- og miljøvennlige offentlige anskaffelser. Norden kan påta seg en rolle i å utvikle alternative forretningsmodeller som i større grad kan understøtte en sirkulær økonomi.

Bioøkonomi

Ifølge regjeringens bioøkonomistrategi «Kjente ressurser – uante muligheter»² (2016) omfatter bioøkonomi bærekraftig, effektiv og lønnsom produksjon, uttak og utnyttelse av fornybare biologiske ressurser til mat, fôr, ingredienser, helseprodukter, energi, materialer, kjemikalier, papir, tekstiler og andre produkter.

Bærekraftig matpolitikk og et sunnere kosthold har vært en sentral del av det nordiske samarbeidet siden 1980-tallet, da vi fikk de første fellesnordiske kostholdsanbefalingene. I 2019 startet arbeidet med å revidere disse anbefalingene på oppdrag fra Nordisk ministerråd. Dette arbeidet slutføres i 2022. Hovedfokus i dette revisjonsarbeidet er helseperspektivet. Revisjonsarbeidet baseres på grundig vitenskapelig dokumentasjon. Det er lang tradisjon i Norden for å samarbeide om et felles kunnskapsgrunnlag og offentlige råd for et sunt kosthold, og erfaringene viser at slikt samarbeid både er kostnadseffektivt og gir større troverdighet enn om landene utelukker baser seg på nasjonale løsninger.

For å få gjennomført en slik omstilling er det avgjørende å ha med seg næringslivet. Naturgrunnlaget binder Norden sammen og bidrar til integrasjon. Det samme gjør næringenes verdikjeder, både i primærleddet og innenfor leverandørindustri og annen avledet virksomhet som går på kryss og tvers mellom nordiske land. Videre må bionæringene i de nordiske landene langt på vei tilpasse seg de samme klimatiske og geografiske produksjonsfaktorer. De må også etter hvert tilpasse seg den samme typen klimatiske endringer, og samtidig sikre befolkningen god helse gjennom tilgang på trygg og sunn mat. I tillegg vil bionæringene ha en viktig rolle når det gjelder å motvirke klimaendringer gjennom systematisk arbeid for å redusere karbonavtrykket i produksjonen,

og øke karbonfangst og karbonlagring i jord, skog og hav. I dette perspektivet er også arbeidet knyttet til matsvinn sentralt.

Bionæringene er grunnlaget for en bærekraftig matproduksjon i Norden, og skal sikre nok, trygg og sunn mat til befolkningen. Norden er ledende innenfor mattrygghet samt dyre-, fiske- og plante-helse. Det aller meste av regelverket på matområdet er harmonisert gjennom EØS-avtalen. De nordiske landene er en pådriver i regelverksutviklingen på dette området. Som ett av ti hovedtiltak under «The European Green Deal» vil Kommisjonen legge frem en egen «fra fjord og jord til bord»-strategi for rettferdige, sunne og bærekraftige matsystemer. Målet er å sikre en bærekraftig matproduksjon med mindre bruk av plantevernmidler, gjødsel og antibiotika, og en styrket dyre- og fiskevelferd. Likeså er målet å fremme bærekraftige matvaner, redusere bifangst, utkast og matsvinn, og legge til rette for et sunt og helsefremmende kosthold.

Antibiotikaresistens er et raskt økende problem på verdensbasis som følge av omfattende og til dels feil bruk av antibiotika hos mennesker, dyr og fisk. Denne utfordringen truer i ytterste konsekvens mange av de store fremskrittene som er gjort innenfor moderne medisin. Det er klare sammenhenger mellom dyre-/fiskehelse, human helse og miljø. Arbeidet mot antibiotikaresistens må ses i et «én helse»-perspektiv der samarbeid på tvers av sektorgrensene er helt nødvendig. Gjennom det nordiske samarbeidet vil vi arbeide for å sette temaet enda høyere på den internasjonale dagsordenen.

Bionæringene i Norden er i høy grad distriktsnæringene. De legger grunnlaget for økonomiske og sosiale verdier i distriktene, men bidrar også til verdiskaping i sentrale strøk. Innenfor det nordiske samarbeidet er det den siste tiden truffet en rekke ministerbeslutninger som leder bionæringene i en enda grønnere, mer konkurransekraftig og mer sosialt bærekraftig retning. Dette omfatter blant annet samarbeid om temaer som

- skog og klima,
- økt kunnskap om karbon i jord og hav og hvordan karbonlagrene kan øke,
- verdiskaping innenfor bioøkonomi,
- digitalisering,
- klimatilpasning – dvs. primærnæringenes (særlig jordbrukets og skogbrukets) tilpasning til ekstremvær.

De nordiske landene er viktige europeiske skogland med lang tradisjon for bærekraftig og aktiv forvaltning av skogressursene, og de nor-

² <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/regjeringens-biookonomistrategi-kjente-ressurser-uante-muligheter/id2521997/>

diske skogministrene vedtok i 2017–18 «Nordic Forest Solutions», som er et nordisk veikart for bærekraftig skogforvaltning som også sikter mot å bidra til nordisk karbonnøytralitet. Norden har i mange år samarbeidet om å påvirke utviklingen av kjemikalierregelverket, herunder EUs kjemikalierregelverk REACH og den internasjonale konvensjonen om kvikksølv. Norden er også en pådriver i arbeidet med å få på plass en etterfølger til den globale kjemikalierstrategien SAICEM. Norden spiller også en viktig rolle på avfallsområdet. I 2019 kom plastavfall inn på rød liste under Baselkonvensjonen, noe som innebærer at plastavfall ikke kan eksporteres over landegrensene uten samtykke fra mottakerlandet. Dette var et norsk initiativ som også ble støttet av de andre nordiske landene.

3.4 Forbrukeradferd

Delmål 4: Gjøre det betydelig lettere og mer attraktivt for nordiske forbrukere å prioritere å velge sunt og miljø- og klimavennlig, med felles satsing på bærekraftig forbruk.

Forbrukerpolitikken skal, sammen med klima- og miljøpolitikken, være en drivkraft for nye, bærekraftige løsninger ved å legge til rette for samarbeid mellom næringsliv, myndigheter og sivilsamfunn. Forbrukere, næringsdrivende og andre aktører trenger relevant informasjon og kompetanse for å ta steg i bærekraftig retning. Regjeringen la i 2019 frem Meld. St. 25 (2018–2019) «Framtidas forbruker – grønn, smart og digital». Meldingen legger rammene for en fremtidsrettet forbrukerpolitikk. Viktige områder er styrking av forbrukernes rettigheter, personvern i den digitale økonomien og forbrukernes kunnskaper, interesser og rettigheter knyttet til bærekraftig forbruk. Nordisk samarbeid på dette feltet er viktig.

Miljømerking

Miljømerking er et effektivt tiltak for å gjøre det lettere for forbrukerne å ta gode miljøvalg. Det finnes en lang rekke miljømerkeordninger. Det offisielle nordiske miljømerket, Svanemerket, utarbeider miljøkrav for varer og tjenester basert på en helhetlig livsløpsvurdering der klimapåvirkning er en viktig del. Som del av et nordisk arbeid med å styrke grønn omstilling og utviklingen av en sirkulær økonomi kan Svanemerket videreutvikles til å bli enda viktigere og mer brukervennlig for forbrukere og profesjonelle innkjøpere. Når

forbrukere og profesjonelle innkjøpere etterspør Svanemerket, får produsenter et insentiv til å tilby mer miljøvennlige produkter. Svanemerket stiller samme krav til alle produkter innenfor en kategori, uavhengig av produksjonssted. Nordisk miljømerking har et stort potensial til å bidra til mer miljøvennlig og sirkulær produksjon og forbruk.

Merkeordning for sunnere matvarer

I 2009 innførte Norge, Sverige og Danmark den felles nordiske ernæringsmerkeordningen Nøkkelhullet som en felles frivillig merkeordning for sunnere matvarer. Island sluttet seg til ordningen i 2013. Det er utarbeidet forskriftsfestede felles kriterier for bruk av merket, som setter krav til maksimalt innhold av salt, mettet fett, tilsatt sukker og minimumskrav til fiber, fullkorn og grønnsaker. Forskriften ble sist revidert i 2015. Nye endringer som åpner opp for et større antall produkter, ble sendt på høring i februar 2020 og forventes å tre i kraft i 2021. Landene samarbeider også om kommunikasjon rundt ordningen og har utviklet en strategi for å videreutvikle den i Norden i 2019–2020. Kostholdsberegninger i Danmark, Norge og Sverige viser at ved å bytte ut vanlige matvarer med nøkkelhullmerkede varer der det er mulig, vil man oppnå det anbefalte nivået av mettet fett og kostfiber og redusere inntaket av sukker og salt.

3.5 Fremme av nordiske grønne løsninger

Delmål 5: Bidra til en positiv utvikling i det internasjonale miljø- og klimasamarbeidet, blant annet ved å fremme nordiske grønne løsninger i resten av verden.

De nordiske landenes ulike nasjonale fortrinn bygger opp under Nordens profil som en ledende region i klimapolitikken. Handlingsplanene som nå utarbeides, vil oppmuntre til nye løsninger og resultater og ytterligere befeste Nordens profil som en pådriver på klimaområdet. I august 2019 undertegnet de nordiske statsministrene og nordiske næringslivsrepresentanter en felleserklæring om en bærekraftig fremtid. Samarbeid mellom offentlige og private aktører kan bidra til fremtidsrettede klimaløsninger som styrker konkurransekraften.

Statsminister-initiativet «Nordic Sustainable Cities» er et eksempel på felles nordisk satsing for å fremme nordiske løsninger for smarte byer i

tråd med bærekraftsmål 11. Dette initiativet, som ble igangsatt i 2016, har bidratt til å styrke den nordiske merkevaren internasjonalt, og har dermed utvidet markedspotensialet til nordiske virksomheter.

Profilering av Norden og nordisk kunst og kultur i andre deler av verden styrker også konkurransekraften og skaper oppmerksomhet om og interesse for nordiske løsninger, den nordiske samfunnsmodellen og grunnleggende verdier

som demokrati, ytringsfrihet, likestilling og bærekraft. Nordiske kunstnere og kulturaktører oppnår økte markedsandeler og økt markedstilgang for sine produkter og tjenester. Den fellesnordiske satsingen Nordic Bridges løfter frem nordisk kunst og kultur på en rekke ulike arenaer i Canada gjennom 2021. Nordic Bridges vil særlig fokusere på temaer som bærekraft, klima, miljø og urfolk.

4 Et konkurransedyktig Norden

Strategisk mål nr. 2: Sammen vil vi fremme grønn vekst i Norden basert på kunnskap, innovasjon, mobilitet og digital integrering.

Nordens konkurransevne avhenger av at vi har en omstillingsdyktig økonomi der ressursene utnyttes best mulig. Dette oppnås ved gode generelle rammebetingelser som gjør det attraktivt å investere i Norden. Samtidig bidrar åpen handel til økt konkurranse som stimulerer til effektivisering og anvendelse av ny teknologi og gir bedre muligheter for å utnytte stordriftsfordeler. Utnyttelse av stordriftsfordeler kan redusere kostnader og øke konkurransevnen. Det gir grunnlag for høy velferd. Målet for næringspolitikken er å skape størst mulig samlet verdiskaping innenfor bærekraftige rammer. Dette samsvarer med bærekraftsmål 9 og EUs nye strategi for grønn økonomisk vekst, «The European Green Deal». Omstillingen til et grønnere, smartere og mer nyskapende samfunn krever oppfinnsomhet, kunnskap og evne til å tenke nytt. Dette har Norden. De nordiske land er preget av høy konkurransekraft og stor innovasjons- og omstillingsevne. Den hurtige globaliseringen og teknologiutviklingen i verden stiller samtidig Nordens konkurransevne overfor betydelige utfordringer i årene fremover. Mer strategisk internasjonalt samarbeid er en viktig del av løsningen, for eksempel gjennom å utvikle felles nordiske posisjoner inn mot EUs prosesser.

De nordiske samfunnene er preget av stor utbredelse og avansert bruk av digitale løsninger og ny teknologi i befolkningen generelt, i offentlig sektor og i næringslivet. I takt med digitaliseringen er det behov for å styrke tilgangen til og bruken av digitale tjenester på tvers av landene, både i den nordiske regionen og utenfor. Den samfunnsmessige nytten kan styrkes gjennom felles, strategiske satsinger og prosjekter, noe som har ligget til grunn for MR-DIGITAL.

Det er et stort potensial i å dele kunnskap, kompetanse og løsninger. Gjennom å legge bedre til rette for student- og forskerutveksling, utprøving av nye løsninger og deling av data på tvers av de nordiske landene kan vi stimulere til økonomisk utvikling, innovasjon, etablering og

skalering av næringslivet i alle våre land. I Norge er deling av data blant annet tematisert i «Nasjonal strategi for tilgjengeliggjøring og deling av forskningsdata» fra 2017¹. Deling av data er tilsvarende sentralt for regjeringens digitaliseringspolitikk, nedfelt i «Digital agenda for Norge» (Meld. St. 27 (2015–2016), Kommunal og moderniseringsdepartementet) og regjeringens strategi for digitalisering av offentlig sektor «En digital offentlig sektor: Digitaliseringsstrategi for offentlig sektor 2019–2025». Deling av data vil bli gjenstand for bredere drøfting i stortingsmeldingen om data-drevet økonomi og innovasjon, som er planlagt fremlagt ved årsskiftet 2020–21. Det internasjonale perspektivet vil være viktig her.

Digitalisering, globalisering og bedriftenes omstillingsevne står sentralt i det nordiske samarbeidsprogrammet for nærings- og innovasjonssektoren for 2018–2021. Et mål er å støtte nordiske bedrifters internasjonale etableringer og samarbeid, slik at de får bedre tilgang til nye attraktive markeder. Samarbeidsprogrammet for regional utvikling og planlegging vektlegger regional innovasjon og omstillingsevne. Dette er en viktig forutsetning for at både tett og spredt befolkede deler av Norden kan utvikle seg og være attraktive for næringsliv og befolkning. Å styrke samarbeidet om digitalisering har også vært målsettingen bak ministererklæringen «Digital North» i 2017.

Dette vil fremover bli ivaretatt ved gjennomføring av handlingsplanen for et konkurransedyktig Norden.

4.1 Samarbeid for å styrke nordisk konkurransekraft

Delmål 6: Støtte opp om kunnskap og innovasjon og gjøre det enklere for bedrifter i hele Norden å utnytte potensialet som den grønne, teknologiske og digitale omstillingen og den voksende bioøkonomien skaper.

¹ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nasjonal-strategi-for-tilgjengeliggjoring-og-deling-av-forskningsdata/id2582412/>

I rapporten «An integrated and effective Nordic ecosystem for innovation and green growth: A closer look at access to risk capital in the Nordic countries»², utarbeidet av Idar Kreutzer på bestilling fra Nordisk ministerråd i 2018, ble det fremhevet at noen sektorer har begrenset tilgang på risikokapital. Dette gjelder særlig innenfor sektorene helseteknologi og fornybar/grønn teknologi.

På ministermøtet i juni 2019 var det enighet mellom de nordiske næringsministrene om rapportens viktighet og om at arbeidet med denne vil bli fulgt opp fremover. Det ble tatt initiativ til et prosjekt som skal etablere mer målrettede, effektive og koordinerte nasjonale instrumenter for måling av selskaper i ulike faser, fra oppstart til videre vekst.

Å bygge robuste regioner er avgjørende i en global økonomi. Eksterne hendelser kan ha stor innvirkning på regional og lokal utvikling. Under samarbeidsprogrammet for regional utvikling og samarbeid 2017–2020 har regionalsektoren utviklet en nordisk modell for robuste regioner (resiliens). Hovedtemaet er hvordan nordiske regioner kan redusere virkninger av og tilpasse seg sjokk og lavkonjunkturer. Dette kan være virkninger som følge av naturkatastrofer, pandemier og finanskriser samt teknologisk eller demografisk utvikling. I denne modellen har man sett på risikofaktorer som kan true velferden og den økonomiske konkurransevnen i nordiske regioner, og utforsket betingelser og forhold som kan bidra til å gjøre regionene mer robuste.

Kunnskap og innovasjon

Regjeringens «Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2019–2028» (Langtidsplanen) peker på behovet for å satse på forskning, utdanning og innovasjon for å sikre produktivitet og velferd i fremtiden, både i offentlig sektor og i næringslivet. Hver for seg har de nordiske landene en høy innovasjonstakt. I EUs siste utgave av «Innovation Scoreboard» er Sverige definert som EUs mest innovative land, etterfulgt av Finland og Danmark. Her blir også Norge trukket frem som en innovasjonsleder.³ Forsknings- og innovasjonsmiljøer i de nordiske landene er aktive deltakere i EUs rammeprogrammer for forskning og innovasjon, «Horisont Europa». Et tettere nordisk samarbeid

kan styrke Norden som en innovasjons- og kunnskapsregion.

I samarbeidsprogrammet for den nordiske nærings- og innovasjonssektoren 2018–2021 står digitalisering, globalisering og bedriftenes omstillingsevne sentralt. Den nordiske institusjonen Nordic Innovation (NI) har som oppdrag å iverksette samarbeidsprogrammet. På bakgrunn av dette har NI utviklet tre strategiske fokusområder: «Nordic Smart Mobility and Connectivity», «Health, Demography and Quality of Life» og «Nordic Sustainable Business Transformation».

Et av de igangsatte prosjektene, «Nordic Smart Government 3.0», skal gjøre det enklere for nordiske virksomheter å dele data på tvers av grensene. Prosjektet omhandler utveksling av økonomiske data, noe som har stor potensiell økonomisk verdi for bedriftene. Brønnøysundregistrene deltar fra norsk side. «Nordic Smart Government» har som ambisjon å levere et veikart til ministermøtet i september 2020 i Danmark.

Fokusområdet «Health, Demography and Quality of Life» har som mål å hjelpe offentlige og private aktører i helsesektoren med å utvikle nye produkter og tjenester som svarer på de utfordringer som våre samfunn står overfor. Dette bidrar til å styrke mulighetene for nordisk eksport i helsesektoren og skape samarbeid innenfor markeder som har et stort potensial for nordiske løsninger.

Boks 4.1 Nordic Innovation

Nordic Innovation (NI) er en institusjon underlagt Nordisk ministerråd. NI jobber for at Norden skal bli en foregangsregion for bærekraftig vekst og for å øke entreprenørskap, innovasjon og konkurransekraft i nordiske bedrifter. NI får midler til sitt arbeid og til prosjekter de iverksetter av næringsministrene i de nordiske landene. Institusjonen samarbeider primært med små og mellomstore bedrifter i Norden gjennom å iverksette og finansiere aktiviteter som gjør nordiske bedrifter enda mer konkurransedyktige og nyskapende. Institusjonen er sentral i gjennomføringen av samarbeidsprogrammet for den nordiske nærings- og innovasjonssektoren for 2018–2021. NIs aktiviteter er også relevante for en rekke temaer under de strategiske målene som statsministrene vedtok i 2019. Nordic Innovation har kontor i Oslo.

² <https://www.norden.org/en/nyhed/nordic-region-has-chance-become-world-leader-when-it-comes-start-ups>

³ https://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards_en

Et prosjekt under denne satsingen er «Bridging Nordic Data Initiative – innovation through data sharing» om tilgang til helsedata. Norden har noen av de beste helsedataene i verden. Initiativet gir en unik mulighet til å fremme regionen som verdensledende for helseinnovasjon.

Som et ledd i samarbeidsprogrammet for nærings- og innovasjonssektoren, arbeider Nordic Innovation (NI) for at Norden skal bli en foregangsregion for bærekraftig vekst gjennom økt entreprenørskap, innovasjon og konkurransekraft i nordiske bedrifter. Nordic Innovation samarbeider primært med små og mellomstore bedrifter i Norden gjennom å iverksette og finansiere aktiviteter som gjør nordiske bedrifter mer konkurransedyktige og nyskapende. Et mål er å støtte nordiske bedrifters internasjonale etableringer og samarbeid, slik at de får bedre tilgang til nye attraktive markeder. Et virkemiddel er opprettelsen av innovasjonshus i ulike byer som Silicon Valley, New York, Hong Kong, Singapore samt et nytt som planlegges åpnet i Tokyo i løpet av 2020. Innovasjonshusene bistår nordiske bedrifter med å etablere seg internasjonalt.

Digitalisering

Det nordiske samarbeidet om digitalisering, som også omfatter de baltiske landene, har vært en viktig arena for å drøfting av regionens politikk, prioriteringer og retning for digitalisering. En rekke konkrete initiativer er igangsatt, rettet inn mot å fremme mobilitet og konkurransekraft. Initiativer tatt av MR-DIGITAL tangerer også andre viktige sektorområder og ministerråd, gitt digitaliseringens tverrsektorielle natur, og har også finansiert aktuelle digitaliseringsprosjekter i regi av andre ministerråd. Innsatser under MR-DIGITAL, som er en realisering av ambisjoner satt i ministererklæringen, «Digital North», har i 2020 en samlet ramme på om lag 14 millioner kroner, noe som er en betydelig økning fra 2018 da samarbeidet startet. Innsatsene omfatter områder som blant annet støtte til utveksling og bruk av digitale tjenester på tvers av landegrensene i regionen, og felles satsinger for å fremme 5G, kunstig intelligens og deling av data. I tillegg har dette samarbeidet hatt en bredere internasjonal forankring i EUs digitale indre marked. Dette vil også bli videreført i oppfølgingen av EUs nye strategi for digitalisering, «A Europe Fit for the Digital Age», lansert i februar 2020.

På digitaliseringsområdet har Nordisk ministerråd, på bakgrunn av erfaringer så langt, utpekt

tre hovedprioriteringer for det videre samarbeidet inn mot 2021 og 2024. Disse er:

1. Å styrke mobilitet og integrasjon i den nordiske og baltiske regionen gjennom å utvikle en felles «plattform» for grensekryssende digitale tjenester.
2. Å fremme bærekraftig utvikling i den nordisk-baltiske regionen gjennom datadrevet innovasjon, deling av data og åpne data.
3. Å fremme det nordiske lederskapet, europeisk og globalt, i et bærekraftig og inkluderende perspektiv.

Digitaliseringsdirektoratet (tidligere Difi) har en viktig rolle i å følge opp norske aktiviteter og forpliktelser i dette samarbeidet, og samarbeider nært med øvrige lands etater på disse områdene. De nordiske statsministrene har undertegnet et «Letter of intent» om 5G-utviklingen i Norden, der det fremlegges en felles visjon om å få 5G og digitalisering til å blomstre i denne regionen.

Helsenæringene

De nordiske landene har sterke forsknings- og industrimiljøer innenfor livsvitenskap og helseteknologi. Helsesystemene har høy tillit og gir likeverdig tilgang til tjenester av høy kvalitet. Helsegjestrene er unike i global sammenheng, og forskningsinfrastrukturen er god. Befolkningen er villig til å delta i forskning og ta i bruk ny teknologi. Alle de nordiske landene ligger langt fremme når det gjelder å digitalisere sine helse- og velferdstjenester, og er attraktive markeder for næringslivet. Nordiske forbrukere er opptatt av sin egen helse og av et bærekraftig og sunt kosthold. De nordiske landene har en samlet befolkning på 27 millioner mennesker og meget gode registerdata. Nordisk samarbeid er dermed spesielt relevant for kliniske studier og anvendelse av helsedata.

I forbindelse med Norges formannskap i Nordisk ministerråd i 2017 startet Helse- og omsorgsdepartementet et treårig prosjekt for å bedre mulighetene for nordisk samarbeid om helsedata og kliniske studier. Prosjektet har hatt som mål å redusere ressursbruken ved forskningsetisk godkjenning, utrede løsninger for å gjøre helsedata mer tilgjengelige på tvers av de nordiske landene og å videreutvikle nordisk samarbeid om kliniske studier og persontilpasset medisin gjennom «Nordic Trial Alliance». Rapporten om helsedata er omtalt nedenfor. Prosjektet danner et godt grunnlag å bygge videre på fremover.

Alle de nordiske landene møter utfordringene med en aldrende befolkning. Eldre mennesker er sunnere enn før, men omsorgsbelastningen øker, og det er flere eldre med stort behov for helse- og omsorgstjenester. Samtidig har vi som mål å opprettholde velferdssystemene i de nordiske landene. Fremtidens helsetjenester vil være data-drevne, persontilpasset og distribuerte. Norden kan ta en ledende posisjon i å utvikle bærekraftige helsetjenester på innbyggernes premisser for det 21. århundre.

Flere av de nordiske landene har de senere år utviklet egne strategier på området. Stortinget behandlet Meld. St. 18 (2018–2019) «Helsenæringen – Sammen om verdiskaping og bedre tjenester» i november 2019. I alle de nordiske landene er det et yrende miljø av oppstartsbedrifter, både innenfor biomedisin og tilgrensende områder som IKT, tjenesteinnovasjon og mat. Meldingen slår fast at Norden er vår nærmeste samarbeidsarena og vårt springbrett ut mot resten av verden. Nordisk samarbeid er viktig for norsk helsenæring, både når det gjelder forsknings- og innovasjons-samarbeid og posisjonering internasjonalt.

Alle nordiske land satser på digitalisering av helsetjenester. Dette skaper mulighet for samarbeid om tjeneste- og næringsutvikling. Et nøkkeltema for digitalisering av helse er interoperabilitet, som handler om at IKT-systemer og digitale løsninger kan samhandle og foregå på ulike nivåer – semantisk, teknisk, organisatorisk og juridisk. Felles bruk av standarder utvider det industrielle markedspotensialet ved at leverandører kan tilby løsninger i et fellesnordisk marked. En markedsutvidelse for leverandørene i de enkelte nordiske landene gir samtidig nordiske innbyggere tilbud om et bredere utvalg av løsninger. Et fellesnordisk marked for digital helse kan videre fungere som en plattform for eksportindustrien, som ønsker å ta sine løsninger videre ut i det globale markedet. Gjennom Nordisk ministerråds e-helsegruppe er det etablert et samarbeid om standardisering.

I NordForsk-rapporten «A vision of a Nordic secure digital infrastructure for health data: The Nordic Commons» tas det til orde for at helsedata fra de nordiske landene gjøres tilgjengelige for forskning og utvikling. Tiltaket er utvikling av en nordisk allmenning for helsedata, som er en plattform som sikkert og enkelt tilgjengeliggjør helsedata for forskere og næringsliv. Det vil være et rammeverk som sikrer at dette skjer på en etisk og juridisk trygg måte.

«Nordic Proof» er et nordisk nettverk av anerkjente helseinstitusjoner og testknote-

Boks 4.2 NordForsk

NordForsk er en institusjon underlagt Nordisk ministerråd som finansierer og tilrettelegger for nordisk samarbeid om forskning og forskningsinfrastruktur. Målet er å øke kvaliteten, påvirkningskraften og effektiviteten til nordisk forskningssamarbeid for å fremme Norden som verdensledende innenfor forskning og innovasjon. NordForsk er den eneste nordiske institusjonen med eget styre, der representanter fra nasjonale forskningsråd er medlemmer. Dette sikrer blant annet at støtte gis til prosjekter som er basert på landenes forskningspolitikk og svarer til nasjonale behov. Nordisk program om bioøkonomi, nordisk program for innovasjon og forskning for grønn vekst, program for bærekraftig stedsutvikling og smarte byer, nordisk konsortium for CO₂-konvertering og program for digitalisering i offentlig sektor er eksempler på eksisterende forskningsprogrammer som er relevante for sektorenes arbeid. NordForsk har kontor i Oslo.

punkter i det nordiske helsevesenet. Det stiller seg til disposisjon for testing av nye helse- og velferdsløsninger, og bidrar aktivt til forretningsutvikling i Norden. Nettverket ble lansert høsten 2017 med finansiering fra Nordic Innovation, og drives av Norway Health Tech. Det tilbyr selskaper et første inngangspunkt for kontakt med testanleggspartnerne. Fra norsk side er Sunnaas sykehus og Oslo universitetssykehus involvert i prosjektet.

Erfaringene fra disse prosjektene vil bli nyttige i utviklingen av handlingsplanen for konkurransekraft i Norden.

Bionæringene

Bionæringene har lange tradisjoner i Norden og preges av omstilling og modernisering. Dagens og fremtidens bionæringer er innovative, forskningsbaserte og kunnskapsintensive, og er storbrukere av digitale tjenester. Produksjonsprosessene i bionæringene er basert på grunnleggende biologiske fag. De blågrønne universitets- og instituttmiljøene i Norden har undervisning og forskning i disse fagene, og flere av miljøene er verdensledende på sine områder. Disse miljøene

vil kunne spille en avgjørende rolle i omstillingene i den nordiske økonomien.

Matvareindustrien på sjø og land i de nordiske land har en betydelig sysselsettingseffekt. Næringene gir også grunnlag for en stor og innovativ leverandørnæring, og i en fremtid der bioøkonomien vil få vesentlig større betydning som en del av sirkulærøkonomien, er dette et godt utgangspunkt for å bygge ytterligere konkurransekraft og dermed bidra til økt verdiskaping. Det landbruksbaserte innovasjonssystemet i Norden består av mange aktører i både privat og offentlig sektor, herunder universiteter, forskningsinstitutter, virkemiddelaktører, samvirker, landbruksteknologi-bedrifter og rådgivningsinstitusjoner. Det er mange eksempler på offentlig-privat samarbeid, og slikt samarbeid vil trolig bli enda viktigere for utviklingen av bionæringene i Norden fremover.

Havnæringene

De nordiske havområdene utgjør en stor del av totalarealet i den nordiske regionen. Mye av landenes økonomi er knyttet til virksomhet på havet, slik som olje-/gassvirksomhet, skipsfart, fiskeri og havbruk samt kystbasert turisme. Nye fremvoksende næringer som mineralutvinning på havbunnen, havbasert vindkraft og grønn skipsfart vil være en del av den nye blå økonomien. Dette vil også være teknologi for fremtidens havbaserte transport. På disse områdene ligger Norden langt fremme teknologisk og er meget konkurranse-dyktig.

Under det norske formannskapet i Nordisk ministerråd i 2017 var samarbeid innenfor den blå økonomien (havøkonomien) et prioritert område. Det ble etablert et treårig program (2017–2019) som omfattet fiskerikriminalitet («blå skyggeøkonomi»), spøkelsesfiske, invaderende arter, plastforsøpling/mikroplast og karbonlagring i blå skog. Programmet har vært faglig og politisk vellykket, og både Sverige og Island har ved sine etterfølgende formannskaper bidratt til å videreføre dette norske initiativet.

Norge har tidligere, blant annet sammen med Island, tatt initiativ til et samarbeid med Nordic Innovation om å etablere et bedriftsrettet program for utvikling av marin teknologi (Marin I og II – ca. 100 millioner kroner) som har fått gode evalueringer. Tilsvarende er det også nylig lyst ut et marint forskningsprogram gjennom NordForsk om bærekraftig akvakultur. Flere prosjekter er nå satt i gang. Dette er gode eksempler på hvordan man gjennom det nordiske samarbeidet har løftet og fått internasjonal oppmerksomhet om og tilslutning til

saker som er viktige for enkeltland, men som krever mer omfattende samarbeid for å få løst.

Mens det østlige Norden er landominert og har Nordens største byer, består det nordatlantiske Norden for det meste av hav. Den geografiske utstrekningen kombinert med spredt bosetting skaper særlige forutsetninger for økonomisk og sosial utvikling. I 2019 vedtok regionalministrene «Nordatlantisk utviklingsstrategi – NAUST», som skal gi retning til det nordiske samarbeidet. Strategien dekker Færøyene, Grønland, Island og kyst-Norge. NAUST skal bidra til at landene står sterkere sammen og kan legge premiser for egen utvikling i møte med omverdenens økende interesse for regionen. Prioriterte områder er havet og blå bioøkonomi, energi, transport og beredskap samt bærekraftig turisme, i tillegg til velferd, likestilling og nordatlantisk kultur.

4.2 Fremtidens arbeidsmarked

Delmål 7: Utvikle kompetanse og velfungerende arbeidsmarkeder som imøtekommer kravene som den grønne omstillingen og den digitale utviklingen stiller, og som støtter opp under den frie bevegelsen i Norden.

Kompetanse og arbeidsmarked

Teknologiutvikling, klimautfordringene og demografisk utvikling er tre av megatrendene som trekkes frem i analyser av fremtidige kompetansebehov og utvikling av arbeidslivet. Dette er sentrale utviklingstrekk som vil påvirke arbeidsoppgavene samt hvor, når og hvordan disse blir utført. Med introduksjonen av strategien «A New Skills Agenda for Europe» i 2016 understreket Europakommisjonen at dette er utfordringer på tvers av alle europeiske land.

Hvordan den teknologiske utviklingen og grønn omstilling møtes har stor betydning for konkurransekraften og jobb- og velferdsutviklingen. Nye teknologiske trender endrer produksjons- og arbeidsmåtene våre og måten vi samhandler på. Jobber blir borte, og nye jobber kommer til. Klimaendringer og det grønne skiftet kan innebære jobbskifter og nye kompetansekrav. Det kan også bli behov for omfattende endringer i vårt produksjons- og forbruksmønster for å støtte opp under en bærekraftig utvikling.

Befolkningen i Norge og de øvrige nordiske landene blir stadig eldre. Dette vil ha betydning for behovet for arbeidskraft i enkelte sektorer, og ha regionale virkninger dersom andelen unge i

distriktene fortsetter å synke. En sentral oppgave i alle de nordiske landene blir å sikre nok og kompetent arbeidskraft i ulike typer regioner, både i privat og offentlig sektor. Dette er viktig for økonomisk vekst og omstilling, og for lokalsamfunnene. Med lengre yrkeskarrierer økes behovet for læring og kompetanseutvikling gjennom hele livsløpet. Et likestilt arbeidsliv der flest mulig deltar er en forutsetning for vår konkurransekraft og bærekraft. I Norden er kvinner sysselsatt i nesten samme grad som menn, samtidig som det er et mål å øke kvinners heltidsarbeid. Dersom vi klarer å inkludere grupper som i dag står utenfor arbeidslivet, inn i reell sysselsetting, vil det styrke konkurransekraften og bærekraften.

Behovet for og kravene til kompetanse endrer seg i takt med et endret arbeidsmarked. Kompetansepolitikken er derfor viktig og fordrer godt samarbeid mellom arbeidslivet og utdannings-systemene. Dette er en prioritet for regjeringen som nå jobber med en kompetansereform «Lære hele livet». Kompetansereformen har to mål:

- Gi alle mulighet til å fornye og supplere sin kompetanse og dermed stå lenger i arbeid.
- Lukke kompetansegapet mellom det arbeidslivet trenger og den kompetansen arbeidstakerne har.

For å unngå store mistilpasninger i arbeidsmarkedet er man avhengig av god omstillingsevne og gode mekanismer for å mobilisere og utvikle kompetanse. Dersom det ikke responderes raskt nok på endrede kompetansebehov, kan det lede til redusert produktivitet og sysselsetting, svekket konkurransevne og tjenestekvalitet samt økt utenforskap. Regjeringen arbeider nå med en stortingsmelding om et styrket samarbeid mellom høyere utdanning og arbeidslivet, som skal legges frem våren 2021.

I Norden er det et velorganisert arbeidsliv, flat struktur med stor grad av medvirkning og medbestemmelse og mindre lønnsforskjeller enn i mange andre land. Det er bred enighet om at den nordiske modellen har bidratt til høy omstillingsevne og sysselsetting, en befolkning med et høyt ferdighets- og utdanningsnivå, og et lærende arbeidsliv. Det er viktig å ivareta og videreutvikle sentrale deler av den nordiske modellen, som et godt samarbeid med og mellom arbeidslivets parter. Dette vil bidra til et arbeidsliv med god omstillingsevne og gode prosesser for omstilling til nye arbeidsformer, sikre ordnede forhold i arbeidslivet, og vil styrke et godt fysisk og psykisk arbeidsmiljø i fremtidens arbeidsliv.

Mobilitet på arbeidsmarkedet

Den nordiske språkforståelsen er en grunnleggende forutsetning for mobilitet og fri bevegelighet i Norden, og gjør det enkelt å studere, arbeide eller bosette seg i andre nordiske land. Kunst og kultur fra andre nordiske land er en sentral inngang til den nordiske språkforståelsen. Den gir oss tilgang til et langt større arbeidsmarked enn vårt hjemlige, og nærmest femdobler markedet for kulturelle og kreative næringer, som er i vekst over hele Norden.

Samarbeidsprogrammet for likestilling understøtter et konkurransekraftig Norden gjennom fokus på likestilling og arbeidsliv («The Future of Work»). Statsminister-initiativet «Nordic Gender Effect at Work» har vist at høy sysselsetting for menn og kvinner har ført til økonomisk vekst og bidratt til at Norden i dag er en av verdens sterkeste økonomier.

Mobilitet av studenter og arbeidstakere over landegrensene, mellom nordiske kultur- og utdanningsinstitusjoner og mellom nordiske arbeidsmarkeder vil bidra til større tilpasningsevne til fremtidige samfunnsendringer. Kunnskapsutvikling og erfaringsutveksling er viktige innsatsområder for å ivareta og utvikle gode og velfungerende arbeidsmarkeder og styrke koblingen mellom tilbud og etterspørsel av arbeidskraft i Norden. I handlingsplanen for konkurransekraft i Norden vil et tettere samarbeid for et godt utdannings- og forskningsfellesskap om mobilitet og kvalitet være viktig.

4.3 Digitalisering og økt mobilitet

Delmål 8: Utnytte digitalisering og utdanning til å knytte Norden enda tettere sammen.

Harmonisering av nasjonale regelverk og likheter mellom nasjonale utdanningssystemer har bidratt til at Norden i dag er en av verdens mest integrerte regioner. Mange nordiske borgere bor og jobber i et annet nordisk land. Det er omfattende samarbeid og utveksling mellom vennskapsbyer, kommuner, skoler og foreninger. Språk, kultur og verdier spiller en viktig rolle for samhold og konkurransekraft i Norden.

Arbeidet med ytterligere å styrke integreringen foregår på mange plan og med ulike virkemidler. Samarbeid om digitalisering og utdanning, samt tiltak for å legge enda bedre til rette for nordisk mobilitet og for å fjerne såkalte grensehindre er sentrale elementer.

Digitalisering

Digitalisering er en viktig innsatsfaktor for å understøtte integrering og mobilitet på tvers av landegrensene, både i regionen, i Europa og globalt. Det er en hovedprioritering å styrke det nordiske samarbeidet om digitalisering.

NOBID («Nordic-Baltic eID cooperation project») er et treårig prosjekt som understøtter og følger opp utviklingen av IKT-infrastruktur og felleskomponenter som er nødvendige for å kunne logge seg inn i de andre landenes digitale tjenester ved hjelp av den eID-en man bruker til daglig. Et eksempel er at man bruker sin norske BankID for å logge seg til en offentlig tjeneste i Danmark.

Prosjektet er et viktig satsingsområde som er fremmet i ministererklæringen «Digital North». Prosjektet ledes av Norge ved Digitaliseringsdirektoratet og er finansiert av Nordisk ministerråd, og har i tillegg nasjonal finansiering. NOBID følger opp og rapporterer om tre forhold som er avgjørende for grensekryssende digital tjenesteyting:

- *Teknisk infrastruktur.* Alle landene har tilkøpling til en teknisk infrastruktur som etter hvert vil dekke alle landene i EU og EØS. Denne tekniske infrastrukturen er nå på plass mellom de nordisk-baltiske landene.
- *eID-er for grenseoverskridende bruk.* Før en eID tillates brukt på den tekniske infrastrukturen, må den gjennom en formell godkjenning. NOBID er en aktiv pådriver i dette arbeidet, og flere av landene er allerede godkjent. NOBID følger utviklingen gjennom innhenting av status fra de ulike landene.
- *Utteksling av nøkkeldata.* Ett eksempel på dette er de unike personidentifikatorene som benyttes av de nordiske og baltiske landene. Dette er en nøkkel til uthenting av informasjon fra offentlige registre, men også informasjon som ikke bør komme på avveie. NOBID understøtter arbeid med å klargjøre hvordan og under hvilke betingelser slik informasjon kan utveksles over landegrensene i regionen.

Det arbeides for tiden aktivt i europeiske land med å gjøre et utvalg offentlige tjenester digitalt tilgjengelige gjennom EU-forordningen «Single Digital Gateway» (SDG). NOBID er i løpende kontakt med dette arbeidet for å sikre at grenseoverskridende «byggeklosser» knyttet til eID, eSignatur og liknende tjenester forstås og utnyttes.

Det arbeides også med å legge fundamentet for et flerårig program, «Cross-border Digital Service in the Nordic Baltic region» (CBDS). Dette

programmet skal bygge på erfaringer, løsninger og resultater fra NOBID-prosjektet og vil bli et element i handlingsplanen for konkurransekraft i Norden.

Det vil ventelig bli behov for nye tjenester/byggeklosser til støtte for grenseoverskridende tjenesteyting. Her kan kort nevnes:

- Delegering av myndighet til å logge inn/handle på andres vegne.
- Håndtering av eID på vegne av organisasjoner og bedrifter.
- Digital signering under andre lands jurisdiksjon.

Mobilitet

Den nordiske handlingsplanen for mobilitet (2019–2021)⁴ peker på at det fortsatt skal jobbes for gode rammebetingelser for fri bevegelighet i Norden, og for at det blir tilrettelagt for fortsatt gode muligheter for utveksling for nordiske borgere. Handlingsplanen omfatter både tilretteleggende tiltak, for eksempel harmonisering og gjensidig anerkjennelse av regelverk og fjerning av grensehindre, og direkte mobilitetsfremmende tiltak som skal bidra til at flere nordiske borgere tar opphold i et annet nordisk land for å studere eller arbeide. Slik skal tiltakene i handlingsplanen også bidra til økt konkurransekraft.

Muligheter til å bo, studere og utvikle nettverk i andre land er viktig i seg selv. Samtidig bidrar det til egen kompetanse og læring, deltakelse i arbeidsmarkedet og til fremme av samarbeid, innovasjon og produktivitet. EUs vekststrategi frem til 2030 vektlegger mobilitet og utdanningsamarbeid som ett av innsatsområdene for økt konkurransekraft. Regjeringen jobber med en stortingsmelding om internasjonal studentmobilitet, som peker på at studieopphold i utlandet og utveksling er grunnleggende for deltakelse i et europeisk og globalisert arbeids- og næringsliv.

Samtidig er det viktig å motvirke regionale ubalanser når det gjelder utdanningsnivå. Digitalisering og teknologiutvikling gir nye muligheter for hvordan utdanning og opplæring kan utformes, tilpasses og tilbys. Gode digitale løsninger kan være sentralt for barn og unges skolegang i distriktene og påvirke om de kan bli boende hjemme eller ikke.

Det finnes gode muligheter for utveksling på utdannings-, forsknings- og kulturfeltet i Norden. Nordisk ministerråds rammeprogrammer Nordplus og NordForsk, støtter individuell mobi-

⁴ <https://www.norden.org/no/node/35038>

Boks 4.3 Nordplus

Nordplus er det største utdannings- og mobilitetsprogrammet innenfor livslang læring. Hvert år reiser om lag 7000 elever og studenter og 1500 undervisere på utvekslingsopphold til et annet nordisk eller baltisk land. I alt deltar rundt 2800 utdanningsinstitusjoner og organisasjoner i Nordplus-aktiviteter. Nordplus er et godt etablert samarbeid mellom Norden og de baltiske landene Estland, Latvia og Litauen. Programmet fylte 30 år i 2018, og hadde samtidig tiårsjubileum for baltisk deltakelse i programmet.

litet, nettverk og utdanningsmuligheter for elever, studenter, lærere, ansatte og forskere ved utdannings- og forskningsinstitusjonene.

Gjennom Nordplus-programmet ble det fordelt over 100 millioner DKK til ulike prosjekter i 2019. I 2019 og 2020 er styrking av elever, studenter og voksnes digitale kompetanse og ferdigheter prioritert.

Den nordiske språkforståelsen er en forutsetning for mobilitet i Norden. Støtteordninger som Nordisk-baltisk mobilitetsprogram for kultur, Kultur- og kunstprogrammet, Volt (kultur- og språkprogram for barn og unge), Nordisk oversettelsesstøtte og Nordisk kulturfond gir hvert år støtte til samarbeid og utveksling for kulturaktører og kunstnere i Norden og Baltikum.

Grensehinderrådet

Arbeidet med å fjerne grensehindre er nært knyttet til gjennomføringen av de strategiske målsettingene for nordisk integrasjon. Grensehinderrådet ble etablert i 2014 etter initiativ fra de nordiske statsministrene for å forebygge og fjerne grensehindre som hemmer mobilitet, fri bevegelse og verdiskaping for enkeltpersoner og bedrifter i Norden. Rådet består av ett medlem fra hvert av de fem nordiske landene og ett fra hvert av de selvstyrte områdene, samt Nordisk ministerråds generalsekretær og en representant for

Nordisk råd. Grensehinderrådet skal identifisere grensehindre og bidra til å finne løsninger, og dermed virke som pådriver overfor relevante nasjonale myndigheter. Eksempler på grensehindre som Grensehinderrådet arbeider med, er spørsmål som blant annet er knyttet til trygde- og pensjonsrettigheter, skatter og avgifter, anerkjennelse av utdanninger, ulike byggestandarder. I siste rapportperiode (januar 2018 til juni 2019) har rådet bidratt til å få løst 19 identifiserte grensehindre.

Grenseregionalt samarbeid og arbeid med grensehindre er en viktig del av det nordiske samarbeidet. Dette arbeidet har lagt grunnlaget for at Norden ses på som en foregangsregion når det gjelder grenseregionalt samarbeid i Europa.

Nordisk ministerråd støtter de 12 grensekomiteene og Nordisk Atlantsamarbeid (NORA) i deres arbeid med å fjerne hindre som nasjonale grenser skaper i de nordiske grenseregionene. Grensekomiteene og NORA jobber med å fremme konkurransekraft i næringslivet, utvikle bærekraftige og miljøvennlige energiløsninger og utvikle infrastruktur og kommunikasjon i grenseområdene. Deres arbeid er et viktig inntak til samarbeid med næringsliv og sivilsamfunn.

Interreg, som er EUs program for å fremme sosial og økonomisk integrasjon over landegrensene gjennom regionalt samarbeid, er et sentralt verktøy for nordisk samarbeid i praksis. Målet med Interreg er å skape smart, bærekraftig og inkluderende vekst. Programmet muliggjør læring og utvikling av strategier og løsninger som gir bedre tilgang til kompetanse og tjenester, større markeder for lokale bedrifter og bedre forvaltning av grensekryssende ressurser. En stor del av samarbeidet skjer i distriktskommuner langs grensen til Sverige, Finland og Russland. I nordisk sammenheng har samarbeid om sivil beredskap og helsetjenester stått sentralt. Mellom Norge og Sverige har også mobilitet i arbeidsmarkedet vært et aktuelt tema.

Nordregio la i februar 2020 frem rapporten «State of the Nordic Region 2020» under MR-SAMs møte. Rapporten analyserer kortsiktige og langsiktige endringer på sentrale områder, i og mellom landene.

Boks 4.4 State of the Nordic region 2020

Rapporten «State of the Nordic Region 2020», som ble lagt frem i februar 2020, viser hvordan regionalt og lokalt nivå utvikler seg i retning av Nordisk ministerråds visjon: At Norden skal være verdens mest bærekraftige og integrerte region i 2030. Rapporten tar for seg områdene demografi, arbeidsmarked og økonomi, og er et verdifullt verktøy for å oppdage og analysere de kortsiktige og langsiktige endringene i og mellom landene. Rapporten har også et eget kapittel om energiveier mot et karbonnøytralt Norden.

«State of the Nordic Region» viser for eksempel at den totale befolkningen i Norden

har vokst med 18 prosent siden 1990. Men urbanisering, synkende fødselsrater og økt levealder rammer landene, regionene og kommunene ulikt. Disse trendene forventes å forme de nordiske samfunnene og utfordre den nordiske velferdsmodellen i årene som kommer. Dette vil gjøre det viktig å planlegge for ulike scenarier, både på områder som vokser og på områder som opplever befolkningsnedgang.

«State of the Nordic Region» produseres av Nordregio og utgis av Nordisk ministerråd.

5 Et sosialt bærekraftig Norden

Strategisk mål nr. 3: Sammen vil vi fremme en inkluderende, likestilt og sammenhengende region med felles verdier og styrket kulturutveksling og velferd.

Felles kultur, tillit, sterkt demokrati, inkludering, likeverd, likestilling og ytringsfrihet er grunnleggende verdier i de nordiske landene. Norden er i dag verdens mest likestilte region, med et levende kulturliv, gode utdanningsinstitusjoner, tett utveksling og forskningssamarbeid og stabile samfunnsstrukturer. Et sterkt nordisk fellesskap er et gode i seg selv, men er også grunnlaget for et velfungerende og likestilt arbeidsmarked, et sterkt næringsliv, et godt velferdssamfunn og et sivilsamfunn med fri demokratisk debatt der alle kan delta. Norden må stå samlet om å løfte og synliggjøre verdiene som har gjort vår samfunnsmodell til en av de mest robuste, bærekraftige og inkluderende i verden.

Et rikt og mangfoldig kulturliv er en forutsetning for åpne, inkluderende og likestilte fellesskap i Norden. For å lykkes med den grønne omstillingen og sikre sosial bærekraft er det viktig at initiativer, tiltak og satsninger har støtte blant innbyggerne og fra sivilsamfunnet. Skal Norden lykkes som en ledende, grønn, konkurransedyktig og sosialt bærekraftig region også i fremtiden, er det nødvendig å sikre at samarbeidet er forankret også utenfor hovedstedene.

5.1 God helse og trygg velferd for alle

Delmål 9: Bidra til god, likestilt og trygg helse og velferd for alle.

Det nordiske helsesamarbeidet bygger på Könberg-rapporten¹ fra 2014, med sine 14 forslag til et styrket nordisk helsesamarbeid. Dette samarbeidet er meget godt fulgt opp og har hatt stor nordisk nytte, og er også i tråd med bærekraftsmål 3. Basert på disse erfaringene videreutvikles samarbeidet om blant annet de nordiske helsesystemene sett i lys av den demografiske

utviklingen, og for å sikre en bedre helse for alle. Sosial ulikhet når det gjelder helse, bedre psykisk helse især for barn og unge, kroniske sykdommer og organisering av primære/kommunale helsetjenester og folkehelsearbeidet er eksempler på problemstillinger som får økende oppmerksomhet. Samarbeidet gir nordisk nytte og kan bidra til å fremtidssikre de nordiske velferdssamfunnene.

Tilsvarende er det utført en strategisk gjennomlysning for å videreutvikle og styrke det nordiske samarbeidet innenfor sosialområdet. Arnason-rapporten² «Viden som virker i praksis – Styrket nordisk samarbeid på sosialområdet» fra 2019 inneholder en rekke forslag til tiltak for å gjøre samarbeidet på sosialområdet mer etterspørselsbasert og relevant sett i forhold til den nasjonale politikktutviklingen, og bidra til å fornye og verne om den nordiske velferdsmodellen og til å sikre sosial trygghet for borgerne i Norden. Rapporten vektlegger nordisk merverdi og at samarbeidet skal bidra til å forhindre sosial ekskludering og utenforskap, samt sikre økonomisk og sosial bærekraft. Dette vil bli viktige elementer i handlingsplanen for sosial bærekraft i Norden.

Norden har lange tradisjoner for samarbeid på folkehelseområdet. Dette gjelder arbeidet med å bekjempe infeksjonssykdommer, blant annet ved felles utdanning innenfor smittevern og ved å bekjempe livsstilssykdommer gjennom alkohol-, tobakks-, narkotika- og ernæringspolitikk. I de senere årene har utjevning av sosiale helseforskjeller, livskvalitet og psykisk helse blitt løftet frem som felles nordiske utfordringer og utviklingsområder.

Det nordiske samarbeidet på sosial- og helseområdet står midtveis i gjennomføringen av det svenske formannskapsprosjektet «Hur skapar vi sammanhålna vård- och omsorgsprocesser, med särskild fokus på äldre brukare och patienter (2019–2021)», som skal bidra til å avhjelpe noen av de store utfordringene i de nordiske velferdssamfunnene.

¹ <https://www.norden.org/no/media/21829>

² <https://www.norden.org/no/news/sosialområdet-trenger-kunnskap-som-virker-i-praksis>

Boks 5.1 Nordens velferdssenter (NVC)

Nordens velferdssenter er en institusjon innenfor Nordisk ministerråds sosial- og helsesektor. Oppdraget er å bidra til å videreutvikle velferdstiltak i Norden gjennom å utvikle den aktuelle kunnskapen. Etter nedleggelsen av den Nordiska Hälsovårdshögskolan har NVC fått en tydeligere rolle også innenfor folkehelse. I NVCs arbeid ses folkehelse- og velferdsområdet i større grad i sammenheng. Institusjonen er også sekretariat for en nordisk folkehelsegruppe med medlemmer på departementsnivå. NVC har hovedkontor i Stockholm og et kontor i Helsingfors.

Et stort antall nordiske arbeidsgrupper og nettverk har kunnskaps- og erfaringsutveksling som sitt formål. Disse gruppene er velfungerende og viktige for å inspirere landene i deres arbeid med å finne nasjonale løsninger på felles problemstillinger innenfor sosial- og helseområdet. Aktivitetene bidrar til et sosialt bærekraftig Norden. En sunn og trygg befolkning er med på å sikre at de nordiske velferdssamfunnene kan opprettholde kompetent og stabil arbeidskraft som også kan bidra med gode løsninger i den grønne omstillingen. De komplekse samfunnsmessige utfordringene de nordiske velferdsmoellene står overfor krever koordinert innsats på tvers av sektorer som helse, arbeidsmarked, utdanning og bolig.

Digitaliseringen av helse åpner for nye og mer bærekraftige måter å yte helse- og omsorgstjenester på. Digitale løsninger som velferdsteknologi og medisinsk avstandsoppfølging gjør det også mulig å tilby spesialiserte helse- og omsorgstjenester for innbyggere i spredt bebygde områder, og for pasienter som på grunn av sin helsetilstand eller andre forhold ikke har anledning til å reise inn til behandlingstilstander. De nordiske landene er hver for seg langt fremme i bruk av teknologi for avstandsoppfølging. I tillegg møtes deltakere fra landenes embetsverk jevnlig i en egen e-helsegruppe under Nordisk ministerråd, der de nordiske landene arbeider tett sammen for å identifisere felles utfordringer og muligheter. I regi av gruppen er det igangsatt flere tiltak knyttet til standardisering, juridisk utredning, tjenesteutvikling og forskning.

5.2 Inkluderende omstilling

Delmål 10: Arbeide for at vi får alle nordiske borgere med på den grønne omstillingen og den digitale utviklingen, utnytte potensialene og motvirke at kløftene i samfunnet vokser som følge av disse endringene.

Norge og de andre nordiske landene har over tid klart å kombinere økonomisk vekst og stabilitet med et velfungerende arbeidsmarked med mål om høy arbeidsmarkedsdeltakelse, jevn inntektsfordeling, høy levestandard og stor grad av sosial likhet. Dette er også i tråd med bærekraftsmål 8 og 16.

De nordiske landene har mange fellestrekk i hvordan de er organisert. De er blant annet kjennetegnet ved universelle velferdsordninger som omfatter både tjenester og inntektssikringsordninger. Partene i arbeidslivet spiller en viktig rolle i modellen og særlig i organiseringen av arbeidslivet gjennom kollektive avtaler/tariffavtaler.

Partssamarbeidet på virksomhetsnivå har gitt grunnlag for en kultur for samarbeid om utvikling, der innovasjon og omstilling skjer i nær dialog mellom ledelse og tillitsvalgte. Dette er en helt sentral del av det tillitsbaserte samarbeidet og et grunnleggende trekk ved norsk arbeidsliv. Universelle velferdsordninger støtter opp under omstillingsevnen. Offentlig finansierte helse- og utdanningstjenester bidrar dessuten til en jevnere fordeling og sosial mobilitet. Kompetansetiltak er en viktig del av arbeidsmarkedspolitikken, både for dem som må omstille seg til nye jobber og for dem som har problemer med å komme inn på arbeidsmarkedet.

I en gjennomgang Nordisk ministerråd har gjort av internasjonale sammenligninger av tillit, skårer alle de nordiske landene svært høyt, og i rapporten reises spørsmålet om tillit er «det nordiske gullet»³. I et samfunn med høy tillit vil det kunne være lettere å gjennomføre endringer og reformer. Tillit mellom aktører vil redusere transaksjonskostnader i økonomien, og dermed også skape gode forutsetninger for investeringer.

Kombinasjonen av klimaendringer, globalisering, teknologiske endringer og aldring fører til omstillinger i økonomiene og betydelige utfordringer for de nordiske landene. Det fører også til endringer i arbeidsmarkedene, med forskyvnin-ger i næringer og yrker, endrede tilknytningsformer og arbeidsvilkår, og endrede krav til utdanning og kompetanse.

³ <https://www.norden.org/no/node/7614>

Det nordiske forskningsprosjektet «The Future of Work: Opportunities and Challenges for the Nordic Models» undersøker hvordan de pågående endringene av produksjon og arbeidsmarkeder, som følge av blant annet globalisering og endringer i demografi, klima og teknologi, vil påvirke fremtidens arbeidsliv i de nordiske landene. Dette prosjektet avsluttes mot slutten av 2020 og vil stå sentralt i den videre oppfølgingen for å sikre en inkluderende omstilling i de nordiske landene.

Måten vi planlegger, utvikler og organiserer våre byer, regioner og lokalsamfunn på blir avgjørende for hvordan vi kan lykkes med å skape en klimanøytral region. Det er viktig at den geografiske dimensjonen blir belyst for å unngå at den grønne omstillingen rammer sosialt eller geografisk skjevt.

Handlingsplanen for sosial bærekraft må omfatte klimaomstillingens eventuelle påvirkning av relasjonen mellom byer og distrikter, herunder hvilke utfordringer og muligheter den grønne omstillingen skaper for nordiske byer, regioner og distrikter. Dette blir også belyst i det kommende samarbeidsprogrammet for regional utvikling og planlegging (2021–2024).

Boks 5.2 Nordregio

Nordregio er et ledende nordisk og europeisk forskningssenter for regional utvikling og planlegging, etablert av Nordisk ministerråd. En av Nordregios viktigste oppgaver er å bidra til å utvikle regionpolitikk og bærekraftig vekst i Norden. I regionalsektorens digitaliseringsprosjekt «Nordic rural and sparsely populated areas – increasing competitiveness and attractiveness through digitalisation» ser Nordregio blant annet på hvordan digitaliseringen kan øke konkurransekraften og attraktiviteten i distriktsområder i de nordiske og baltiske landene. Prosjektet belyser utfordringer og muligheter som digitaliseringen medfører for bedrifter i distriktsområder, og skal gi beslutningstakere innsikt i hva de kan gjøre for å legge til rette for en positiv utvikling i disse områdene. Målsetningen er å bidra til å bygge bro over den digitale kløften mellom by og land. Nordregio har hovedkontor i Stockholm.

5.3 Involvering

Delmål 11: Gi de nordiske sivilsamfunnene, og spesielt barn og unge, en styrket stemme og involvering i det nordiske samarbeidet, og øke deres kjennskap til nabolandenes språk og kultur.

De nordiske landene kjennetegnes av et aktivt, selvstendig sivilsamfunn og organisasjonsliv med svært høy oppslutning og deltakelse. Dette gir befolkningen sikre rammer og like muligheter til læring, utvikling og den frie ytring. Sivilsamfunnet bidrar til at befolkningen kjenner rettighetene sine og har mulighet til å bidra i samfunnsutviklingen. Kunst- og kulturaktører er viktige deler av sivilsamfunnet. Norden tilhører alle.

Det nordiske samarbeidet skal frem mot 2030 jobbe for gode vilkår for sivilsamfunnet og barn og unge, og investere i fremtiden. Dette er et premis for et levende demokrati og et Norden der avgjørelser har merverdi for befolkningen. Et sterkt utdannings-, forsknings- og språkfelleskap er grunnlaget for Norden som en region preget av kunnskap, kultur og velferd.

Barn og unge

Nordisk ministerråd lanserte en tverrgående strategi for barn og unge i 2016. Målet er å styrke barns og unges rettigheter og perspektiver på alle fagområder. Frem mot 2030 vil dette kreve tett samarbeid mellom flere fagområder. I det nordiske samarbeidet er barn og unge et viktig tverrgående tema.

Norden skal være en pådriver for å styrke barns og unges utdannings- og oppvekstvilkår. I samarbeidsprogrammet for utdanning fra 2019 er et av hovedmålene å styrke barns, unges og voksnes muligheter for å lære gjennom hele livet. Forskning, utdanning og språk er viktige byggesteiner i velferdssamfunnet. Tidlig innsats i barnehage og grunnskole, særlig knyttet til språk og integrering, og involvering av barn og unge i samarbeid om demokratisk kompetanse og fremtidens kompetanser, er prioritert.

Barne- og ungdomsorganisasjonene er en viktig del av sivilsamfunnet i Norden. De norske barne- og ungdomsorganisasjonene er aktive og har en viktig stemme i samfunnsdebatten, og er en arena for medvirkning og demokrati. Flere barne- og ungdomsorganisasjoner samarbeider med søsterorganisasjoner i de andre nordiske landene.

Å gi barn og unge anledning til å medvirke i avgjørelser som gjelder deres egne liv og i sam-

funnet rundt dem er grunnleggende for demokratibygging. Barns rett til medvirkning følger blant annet av Grunnloven § 104 og Barnekonvensjonen artikkel 12.

Nordisk barne- og ungdomskomiteé (NORD-BUK) spiller en viktig rolle i å legge til rette for å styrke ungdommers stemme og involvering i det nordiske samarbeidet. I komiteen er medlemslandene representert både av myndighetene og av ungdommene selv.

Det er en økning i antallet unge som rapporterer om psykiske plager og lidelser i Norden. Det er lite kunnskap om årsakene. På initiativ fra Danmark skal det nå etableres et nordisk nettverk for nordiske unges psykiske mistrivsel (2020–2022). Formålet med nettverket er å sørge for et bedre kunnskapsgrunnlag. I Norge har regjeringen lagt frem en opptrappingsplan for barns og unges psykiske helse (2019–2024) og tatt initiativ til å kartlegge årsakene til at flere unge har psykiske helsetuffordringer. Folkehelseinstituttet har fått i oppdrag å utarbeide en kunnskapsstatus over utvikling, årsaker og tiltak. På bakgrunn av denne vil regjeringen ta initiativ til videre oppfølging.

Den nordiske barnehagemodellen er en av verdens fremste. I juni 2019 arrangerte de nordiske landene en internasjonal konferanse, «The Nordic Way», som samlet beslutningstakere, forskere, praktikere og politikere for blant annet å diskutere erfaringer, eksempler og barnehageforskning fra de nordiske landene. Barns og unges psykiske helse og trivsel er et hovedtema på ministerrådsmøtet i det danske formannskapet. Det nordiske samarbeidet om utsatte barn og unge («0–24-prosjektet») vil også avsluttes med en konferanse i Oslo i løpet av 2020. Dette vil bli viktige elementer i handlingsplanen for sosial bærekraft i Norden.

Språkfelleskap

Norden har et sterkt språkfelleskap. Kjennskap til hverandres språk bidrar til felles identitet og mobilitet innad i Norden og underbygger alt nordisk samarbeid, i alle sektorer og på alle fagområder. Den sikrer et felles utdannings- og arbeidsmarked. Programmer for språkkurs, nettverket mellom språkrådene i Norden og tegnspråknettverket spiller her en sentral rolle. Bruk av ny teknologi og økt bruk av engelsk gjør at barns og unges bruk av og kjennskap til skandinaviske språk har endret seg og er under press. I lys av dette skal det igangsettes et arbeid for å identifisere det nordiske interessefelleskapet på språkområdet samt en revisjon av Nordisk språkdeklarasjon.

Det tas sikte på at prosessen avsluttes med et ministerrådsforslag som legges frem for Nordisk råds sesjon i 2020.

Gode rammebetingelser for kulturaktører og sivilsamfunnet bidrar til at alle kan delta og oppleve kunst og kultur fra hele Norden. Nordisk ministerråds støtteordninger på kulturfeltet legger til rette for samarbeid, initiativer og tiltak som binder Norden tettere sammen.

5.4 Felles verdier

Delmål 12: Bevare tilliten og solidariteten i Norden, de felles verdiene og det nordiske felleskapet med fokus på kultur, demokrati, likestilling, inkludering, ikke-diskriminering og ytringsfrihet.

Globalisering, endringer i samfunnet og nye samfunnsutfordringer fører til press mot fellesskapsverdiene, også i Norden. Radikalisering og ekstremisme er nye deler av trusselbildet. Det nordiske felleskapet er derfor like relevant og dagsaktuelt som tidligere og må vernes og bygges videre.

Den nordiske samfunnsmodellen – med sin vektlegging av bærekraft, inkludering, demokrati, åpenhet, ytringsfrihet og likestilling – er kanskje Nordens viktigste kjennetegn og eksportartikkel. I en verden preget av økt politisk polarisering og minkende grad av tillit mellom innbyggere og beslutningstakere, er det viktigere enn noensinne å løfte frem en demokratisk og inkluderende offentlighet. Ytringskulturen må vernes og satses på. Et offensivt og ambisiøst kultursamarbeid er en viktig forutsetning for å lykkes med dette.

Samtidig er problemstillingene både dynamiske og komplekse og varierer fra land til land. Å styrke den nordiske dialogen om demokrati, forebyggende arbeid, integrering og inkludering og rettstatsutvikling i Europa, med sikte på å tydeliggjøre felles posisjoner, er derfor viktig. Flere nettverk bidrar allerede til et effektivt nordisk samarbeid. God integrering og arbeid for å motvirke ekstremisme, radikalisering og utenforskap er sentrale temaer på dagsorden i alle de nordiske landene. Et eksempel er det nordiske nettverket for forebygging av ekstremisme, som ble etablert i 2015 og videreføres i 2020. Hovedformålene er å styrke det nordiske samarbeidet om forebygging av ekstremisme, å diskutere felles utfordringer på feltet og å dele viktige erfaringer fra arbeidet. Norden har også etablert et nettverk for arbeid mot negativ sosial kontroll.

Det nordiske nettverket for demokrati, inkludering og sikkerhet (DIS-nettverket) arbeider

med å forebygge diskriminering, marginalisering og voldelig ekstremisme og er med på å fremme demokratisk medborgerskap blant barn og ungdom.

I 2019 ble også samarbeidsprogrammet om integrering av flyktninger og innvandrere forlenget ut 2021, med arbeidsinkludering, nyankomne barn og unge og deres familier, herunder enslige mindreårige, frivillighetens rolle og utsatte byområder / segregerte områder / getto-områder som hovedprioriteringer.

For å følge opp målet om å styrke felles verdier og nordisk fellesskap vil man i det nordiske samarbeidet jobbe sammen om handlingsplaner som fortsatt fremmer en åpen og fri ytringskultur og demokratiske prinsipper, et likestilt kultur-, samfunns- og arbeidsliv og fremme av bærekraftig utvikling, demokratisk medborgerskap, inkludering og felles verdier i hele utdanningssektoren.

Likebehandling

På globalt plan finnes en erkjennelse av at bærekraftig og inkluderende vekst krever at samfunnet er i stand til å utnytte det fulle potensialet i alle

delene av befolkningen, både hos kvinner og menn. Forutsetningen for et sosialt bærekraftig Norden er at alle har samme rett til best mulig psykisk, fysisk og sosial velferd og tilgang til helse-, omsorgs- og andre sosiale velferdstjenester. Det er viktig at kvinner og menn har lik tilgang til tjenester og behandling i helse-, omsorgs- og sosialsektoren.

Et sosialt bærekraftig Norden er godt forankret i Agenda 2030 og bærekraftsmål 5 om likestilling. Samarbeidsprogrammet for likestilling (2019–2022) omfatter velferd, helse og livskvalitet.

Gjennom Nordisk ministerråd arbeides det med å bidra ytterligere til å fremme likestilling, inkludering og samhold i regionen, til felles verdier og holdninger til LGBTI-personer og til LGBTI-personers velferd. Et sosialt bærekraftig Norden må også ta inn over seg at mange fremdeles har negative holdninger til LGBTI-personer, og at det fremdeles er barrierer mot samfunnsdeltakelse for LGBTI-personer. Norden må arbeide for å fremme LGBTI-personers menneskerettigheter, både i Norden, i Europa og i det internasjonale arbeidet.

6 Annet nordisk samarbeid

6.1 Utenriks- og sikkerhetspolitisk samarbeid

I dagens verden fremstår det nordiske utenriks- og sikkerhetspolitiske samarbeidet som stadig viktigere og mer relevant. Endring i globale forhold og den sikkerhetspolitiske utvikling i våre nærområder øker behovet for styrket dialog og samarbeid mellom de nordiske landene. Digitale trusler, internasjonal terrorisme og klimaendringer utfordrer sikkerheten for nordiske borgere.

Et stadig økende press mot rettsstat, demokrati og internasjonal rettsorden, både i og utenfor Europa, er bekymringsfullt. Norden ønsker å stå sammen om å forsvare oss mot det som oppleves som trusler mot våre grunnleggende interesser. Som små, åpne økonomier er alle de nordiske landene avhengige av respekt for det rettslige og institusjonelle rammeverket som har blitt bygget opp i etterkrigstiden. Norge støtter EUs forsvar av rettsstaten og vil bidra til å holde europeiske stater ansvarlige for forpliktelser de har påtatt seg. Samarbeidet med våre nordiske naboer, både bilateralt og i EU/EØS-sammenheng, er viktig i denne sammenhengen. I tråd med prinsippene om rettsstat, demokrati og godt styresett bidrar Norge også gjennom EØS-midlene til å styrke sivilsamfunnet og justissektoren i mottakerlandene.

Det utenrikspolitiske samarbeidet i Norden foregår utenfor Nordisk ministerråd, og primært i direkte kontakt mellom de respektive utenriksdepartementene. Samarbeidet spenner fra daglig ambassadesamarbeid, visum- og konsulærtjenester og felles innlegg i FN til strategisk utenrikspolitisk dialog blant de nordiske utenriksministrene. I 2019 møttes alle de nordiske utenriksministrene (N5) jevnlig for utenrikspolitisk dialog.

Det nordiske utenrikspolitiske samarbeidet innebærer også felles dialog med andre land, blant annet Tyskland. I 2019 ble kontakten mellom Norden og Tyskland styrket. De nordiske statsministrenes møte med forbundskansler Merkel i Reykjavik, der miljø og klima var tema, følges opp i 2020. I forbindelse med 20-årsjubileet for det nordiske ambassadekomplekset i Berlin møttes utenriksministrene og diskuterte felles

utenrikspolitiske utfordringer, som multilaterale strukturer under press og klimaspørsmål. Tyskland ønsker nærmere kontakt med Norden. Å se etter muligheter for samarbeid mellom Norden og Tyskland, også i lys av Tysklands kommende EU-formannskap, blir viktig i 2020.

For det nordiske utenrikspolitiske samarbeidet (N5) har Danmark som formannskapsland fremhevet følgende saksområder med potensial for styrket nordisk samarbeid i 2020: multilateralisme, klimadiplomati og konfliktforebygging. Det forventes at disse temaene blir satt på dagsordenen på møtene i N5-kretsen i 2020.

De nordiske utenriksministrene besluttet høsten 2019 at det skal utarbeides en ny rapport om nordisk utenriks- og sikkerhetspolitisk samarbeid, ti år etter den såkalte Stoltenberg-rapporten. Rapporten fra 2009 hadde et relativt bredt sikkerhets- og forsvarspolitisk fokus. Mandatet for den nye rapporten er mer begrenset og omhandler de sikkerhets- og utenrikspolitiske implikasjonene av multilateralisme under press, klimautfordringene og hybrid- og cybertrusler. Islendingen Björn Bjarnason er oppnevnt som rapportør, og rapporten skal etter planen ferdigstilles og overleveres de nordiske utenriksministrene sommeren 2020.

6.2 Nordisk-baltisk samarbeid

Samarbeidet mellom de nordiske og baltiske landene (NB8) har sin styrke i felles interesser og verdier samt høy grad av tillit, både på politisk nivå og i embetsverket. Samarbeidet er nyttig som et forum for informasjonsinnhenting og meningsutveksling. Videre er det verdifullt å kunne utvikle felles posisjoner eller samarbeidsprosjekter i saker der man har sammenfallende vurderinger og et felles verdigrunnlag. Den utenrikspolitiske dialogen har de siste årene vært drevet frem av en ny sikkerhetspolitisk situasjon der det har vært stort fokus på sikkerhetspolitiske spørsmål.

I 2019 hadde Island ansvaret for å koordinere NB8-samarbeidet. Island videreførte Sveriges fem overordnede prinsipper fra 2018 med vekt på dialog, åpenhet og tillitsbygging, respekt for interna-

sjonale rettsstatsprinsipper, synergier fra regionale samarbeidsstrukturer, identifisering av felles FN-politikk samt videreutvikling av forholdet mellom NB8 og USA. Sikkerhetspolitikk, menneskerettigheter og globale havspørsmål var prioriterte områder for Island. I tillegg har det vært politiske diskusjoner om europapolitiske spørsmål, forholdet til Russland og Ukraina samt transatlantisk samarbeid.

Estland er medlem av FNs sikkerhetsråd i perioden 2020–21 og Norge søker om medlemskap for perioden 2021–2022. Følgelig har også globale spørsmål i FN-sammenheng preget dagsordenen i 2019. De nordisk-baltiske landene er likesinnet i et bredt spektrum av FN-saker, og det arrangeres årlige møter på FN-sjefs nivå mellom utenriksdepartementene i den nordisk-baltiske kretsen. NB8-landene har en sterk felles interesse i å verne om multilaterale strukturer, som de siste årene har vært under press. Derfor er det ønskelig å styrke den nordisk-baltiske dialogen om demokrati og rettsstat, med sikte på å oppnå økt gjennomslagskraft for felles posisjoner.

I 2019 har det vært utenriks- og sikkerhetspolitisk dialog mellom utenriksministrene, forsvarsministrene og på statssekretær nivå. I april møttes NB8-utenriksministrene i Litauen, der også utenriksministrene fra Polen, Ungarn, Tsjekkia og Slovakia deltok (NB8+V4). Island, Litauen og Slovakia delte på vertskapsrollen. I tillegg møttes utenriksministrene i NB8-kretsen på Island i september. Forsvarsministeren deltok på møter i NB8 og innenfor Northern Group-rammen. Statssekretær i FD deltok på nordisk-baltisk-US (NBUS) møte i USA i september. Som i tidligere år var det også i 2019 et stort antall møter på embetsnivå som favner hele bredden av det utenrikspolitiske feltet.

Betydningen av å styrke den nordisk-baltiske dialogen med Storbritannia har blitt ytterligere forsterket etter brexit. Det var derfor et gjensidig ønske om å finne møtepunkter på politisk nivå i løpet av 2019. Storbritannias utenriksminister var invitert til utenriksministermøtet på Island, men måtte avstå på grunn av andre forpliktelser. Det var også planlagt å gjennomføre et møte på statsministernivå mellom NB8 og Storbritannia (Northern Future Forum), men heller ikke dette fant sted i 2019.

6.3 Forsvarssamarbeid

Det nordiske forsvarssamarbeidet er i god utvikling, både bilateralt og flernasjonalt gjennom forsvarssamarbeidet «Nordic Defence Cooperation»

(NORDEFECO). Den sikkerhetspolitiske utviklingen i våre nærområder har ført til økt forsvarssamarbeid mellom de nordiske landene. En sikkerhetspolitisk krise i vårt nærområde vil trolig involvere hele Norden. Selv om de nordiske landene har sammenfallende syn på trusselbildet, har de nordiske landene ulik alliansetilknytning. Ulik tilknytning til EU og NATO er i enkelte tilfeller en utfordring, men gir også muligheter. Finland og Sverige søker tettere samarbeid med NATO og Norge gjennom «NATO's Enhanced Opportunity Partners» og vertslandstøtteavtaler. Som tredjeland i EUs sikkerhets- og forsvarspolitikker får Norge økt tilgang gjennom det nordiske samarbeidet. Dette øker vår innsikt og forståelse og gir også mulighet til å formidle norske perspektiver. Det nordiske samarbeidet knytter landene tettere sammen og har en stabiliserende effekt i Nord-Europa.

NORDEFECO

Det flernasjonale nordiske forsvarssamarbeidet er formalisert gjennom «Nordic Defence Cooperation» (NORDEFECO). NORDEFECO er et viktig forum for forsvars- og sikkerhetspolitisk dialog, samordning og felles prosjekter som styrker vår operative evne. Sammen med de andre nordiske landene drøfter vi forsvars- og sikkerhetspolitisk utvikling i NATO og EU, regional sikkerhet, internasjonale operasjoner samt forholdet til Russland. Det er etablert et kryptert VTC-system som muliggjør graderte samtaler mellom hovedstedene. Dette systemet blir brukt fortløpende, både på politisk nivå og embetsnivå. I 2019 har man etablert en krisekonsultasjonsmekanisme, og det ble gjennomført en skrivebordsøvelse på ministernivå der scenariet omhandlet en alvorlig hendelse i våre nærområder.

Under det norske formannskapet i 2018 vedtok de nordiske landene en ny visjon for NORDEFECO-samarbeidet frem mot 2025. Denne slår blant annet fast at de nordiske landene skal kunne «samarbeide i fred, krise og konflikt». Den tilhørende handlingsplanen gir konkrete mål blant annet innenfor øving og trening, totalforsvarssamarbeid, internasjonale operasjoner, samarbeid om cyber- og hybridtrusler, kapabilitetsutvikling og logistikk- og materiellsamarbeid. Dette er viktig grunnlagsarbeid for å kunne igangsette militært samarbeid på kort varsel. Mulig videreutvikling av det nordiske samarbeidet om samfunnssikkerhet og totalforsvar vil bli undersøkt i konsultasjon med andre departementer og etater.

Trening og øving

Regelmessig øving og samtrening er en forutsetning for militært samvirke i operasjoner. Det nordiske forsvarssamarbeidet har de siste årene gjort store fremskritt på dette området. Annethvert år bidrar de nordiske landene sammen med utvalgte allierte til øvelsen «Cold Response» i Nord-Norge. I 2020 skal Norge sammen med USA og europeiske land delta på øvelsen «Aurora» i Sverige og øvelsen «Arctic Lock» i Finland i 2021. Det norske, finske og svenske luftforsvaret øver jevnlig sammen i såkalt «Cross Border Training» (CBT), som styres av flystasjonene i Bodø, Kallax og Rovaniemi. CBT innebærer at treningsområdet blir større, dermed kan flere fly øve samtidig, noe som gir pilotene verdifull erfaring. Treningen har blitt videreutviklet til storøvelsen «Arctic Challenge Exercise» (ACE), som gjennomføres annethvert år og også har alliert deltakelse. I 2019 deltok 9 land med over 140 luftfartøyer i ACE, noe som gjorde dette til Europas største flyøvelse. Neste ACE avholdes i 2021 og skal ledes av Norge.

Internasjonale operasjoner og innsats

I Mali støtter Norge, sammen med blant annet Danmark og Sverige, FN-operasjonen MINUSMA med luftransport, gjennom en norskledet rotasjonsordning. Ordningen gir FN forutsigbarhet for en ressurs som er svært viktig i et land med store avstander, lite utviklet infrastruktur og stadige angrep mot landbasert transport. Innenfor «Nordic-Baltic Assistance Program» (NBAP) har de nordisk-baltiske landene støttet Georgia ved å tilby såkalt «nøkkelferdig kapasitetsbygging». Det er nå besluttet å iverksette lignende støtte til Irak innenfor rammen av NATOs støtte til landet.

6.4 Nordisk justis- og samfunnssikkerhetssamarbeid

Nordisk justis- og innenrikssamarbeid, herunder samfunnssikkerhet, helseberedskap og migrasjon, er viktig for de nordiske landene, og de mange gode møteplassene på disse områdene fortsetter. Slikt samarbeid gir muligheter for møter på alle nivåer, og erfaringsutveksling, gjensidig bistand og grenseoverskridende løsninger er temaer på dagsordenen. Felles nordisk forståelse og erfaring bidrar dessuten til at man kan koordinere posisjoner internasjonalt, i tillegg til at man er bedre rustet til sammen å møte fremtidens

justis- og innenriksrelaterte utfordringer. Behovet for ytterligere å styrke nordisk samarbeid på disse områdene er også løftet frem som en prioritet av Nordisk råd, som på sin sesjon i Stockholm i oktober 2019 ved konsensus vedtok en egen strategi for samfunnssikkerhet, med en rekke anbefalinger til regjeringene. Strategien er nylig oversendt regjeringene, som nå har den til vurdering.

Nordisk helseberedskap

Det nordiske samarbeidet om helseberedskap har lang tradisjon og er formelt forankret i den nordiske helseberedskapsavtalen fra 2002. Formålet er å legge til rette for samarbeid mellom de nordiske landene for å forberede og utvikle helseberedskapen under kriser og katastrofer.

Det nordiske helseberedskapssamarbeidet bidrar til å styrke beredskapen i Norden og i Europa. Dette er særlig viktig på områder der hvert enkelt land har begrenset kapasitet. Et eksempel er innføringen av en nordisk brannskadeplan, som sikrer effektiv håndtering av masseskadesituasjoner med brannskader. Brannskadeplanen er også innført som en del av «Civil protection»-ordningen i EU. Det nordiske helseberedskapssamarbeidet forvaltes av nordisk helseberedskapsgruppe (Svalbardgruppen). Svalbardgruppen har særlig fokus på å styrke arbeidet med forebygging og oppfølging av helsetrusler knyttet til klimaendringer, og å styrke arbeidet med oppfølging av psykososiale utfordringer gjennom sosiale tjenester. Det arbeides også med å utvikle en beredskapsordning for medisinsk transport av pasienter med alvorlige smittsomme sykdommer, som vil være ferdig i 2020/2021.

Etter avtalen plikter landene så langt som mulig å yte hverandre assistanse i en krise, informere og konsultere hverandre om tiltak som iverksettes, og fremme samarbeid gjennom erfaringsutveksling og kompetanseheving og ved å fjerne hindringer i nasjonale regler. Avtalen legger til rette for at landene kan etablere samarbeidsprosjekter, blant annet om øvelser, innsats ved kriser i utlandet, pandemiberedskap, atomberedskap og veterinærberedskap.

Haga-samarbeidet om samfunnssikkerhet

Nye sikkerhets- og geopolitiske utfordringer i regionen har skapt økt politisk interesse for nordisk samarbeid innenfor samfunnssikkerhet og beredskap, som er preget av tett dialog om spørsmål knyttet til nordisk sikkerhet, Nordens nær-område og europeiske og globale problemstil-

linger. Verdi- og interessefellesskapene mellom de nordiske landene har bidratt til økt felles situasjonsforståelse.

«Haga I-erklæringen» fra 2009 slo fast at de nordiske landene i fellesskap skulle undersøke og konkretisere samarbeidet på områder som redningstjeneste, øvelse, utdanning, beredskap mot masseødeleggelsesmidler, kommunikasjon med befolkningen i kriser, bruk av frivillige samt forskning og utvikling. Dette har gitt økt oppmerksomhet om den samlede nordiske evnen til å motstå og håndtere ulykker og kriser. I 2013 ble det etablert en ny plattform for det nordiske samarbeidet om samfunnssikkerhet («Haga II-erklæringen»). Målet er å skape et robust Norden, blant annet gjennom samarbeid om å forebygge, håndtere og følge opp alvorlige hendelser. Oppfølging av Haga II-erklæringen springer ut fra konklusjonene i de jevnligte møtene for de nordiske ministrene med ansvar for samfunnssikkerhet.

Norge hadde formannskapet i Haga-samarbeidet i 2019. Med bakgrunn i et nytt og endret trusselbilde og klimaendringer som bidrar til mer ekstremvær også i Norden, ble de nordiske ministrene i Oslo-konklusjonene 2019 enige om videre utvikling av samarbeidet på følgende tre områder: nordisk skogbrann-/naturbrannssamarbeid, nordisk samarbeid om CBRN («chemical, biological, radiological and nuclear weapons») og nordisk samarbeid om nødkommunikasjon.

I tillegg til de tre overnevnte områdene ble de nordiske ministrene enige om å rette oppmerksomheten mot en rekke andre fremtidige områder som har betydning for beredskapsarbeidet generelt, og som vil være relevante å ta med i det løpende arbeidet, også når det gjelder deling av kunnskap og erfaringer innenfor Haga-samarbeidet. Dette gjelder spesifikt sivilt-militært samarbeid, hybride aktiviteter og nordområdenes betydning.

Gjennom Haga-samarbeidet arbeides det for at de nordiske landene i størst mulig grad koordinerer sine posisjoner i internasjonale fora, herunder EU, NATO og FN. I denne forbindelse er det etablert et såkalt «Nordic Cooperation Forum» (NCF), ledet av den nordiske embetsmannsgruppen, der representanter fra EU-delegasjonene, NATO-delegasjonene og Europakommisjonen møtes hvert halvår for å drøfte aktuelle saker.

Nordisk redningssamarbeid

NORDRED er et nordisk redningssamarbeid for å utvikle operativt samvirke i akutte redningssitua-

sjoner. NORDRED-avtalen av 1989 utgjør grunnlaget for samarbeidet. I tillegg kommer andre nordiske multi- eller bilaterale avtaler på området. I avtalen forplikter de nordiske landene seg til å bistå hverandre med å forebygge eller begrense skade på personer, eiendom eller miljø i forbindelse med krisesituasjoner, ulykker eller overhengende fare for ulykker i fremtid.

Grenseoverskridende kommunikasjon

Norge, Sverige og Finland er de første landene i verden som har bygget bro mellom sine nasjonale nødnett. Nødnett ble sammenkopledd med svenske Rakel i 2017 og med finske Virve i 2018. Nødetatene har deltatt i forberedelsene, og det er tilrettelagt for at nordiske nød- og beredskapsaktører kan samvirke i felles talegrupper på tvers av landene og ved innsats i nabolandene. De store skogbrannene i Sverige sommeren 2018 viste hvor viktig det er å kunne kommunisere i felles redningsinnsatser. Innsatsen fra norske brannressurser og Røde Kors under skogbrannene ga verdifull erfaring om hvordan grenseoverskridende kommunikasjon fungerer i praksis og hvilke utfordringer man møter.

Digital sikkerhet

Digital sikkerhet er et prioritert område for regjeringen. For å oppnå best mulig beskyttelse, håndteringsevne og kriminalitetsbekjempelse er det viktig med målrettet nordisk deltakelse på internasjonale arenaer. Nordiske myndigheter arbeider for et styrket internasjonalt samarbeid om digital sikkerhet, felles retningslinjer for statlig atferd i det digitale rom og samarbeid om bekjempelse av IKT-kriminalitet.

Det gjennomføres årlige møter mellom de nordiske og baltiske landene og USA for å diskutere status og tiltak for utvalgte temaer. Dialogmøtene skal blant annet bidra til et tettere nordisk-baltisk samarbeid om internasjonal cyberpolitikk og cybersikkerhet. På et mer operativt nivå er det inngått et nordisk CERT-samarbeid for informasjonsdeling og kompetanseutveksling, og etablert et gradert kommunikasjonsnettverk mellom landene for deling av gradert informasjon.

Justis- og politisamarbeid

Det er et nært samarbeid mellom de nordiske landene om justis- og politispørsmål. Særlig har felles utfordringer i bekjempelsen av alvorlig kriminalitet og utarbeidelse av nye straffebud vært aktuelle pro-

blemstillinger. Gjennom Embetsmannskomiteen for lovsamarbeid utveksles erfaringer fra og løsninger på problemstillinger som går igjen i de nordiske landene. Embetsmannskomiteen oppnevner også arbeidsgrupper og iverksetter felles nordiske prosjekter innenfor justis- og politisektoren.

De nordiske justisministrene undertegnet i juni 2018 en intensjonserklæring om styrket nordisk politisamarbeid. Videre diskusjon vil eksempelvis kunne lede til styrket samarbeid om forebygging av straffbare forhold og ordensforstyrrelser under større arrangementer eller i sammenheng med patruljering i grenseområdene. I tillegg er det nærliggende å undersøke om man i situasjoner som krever umiddelbar innsats og inngripen, bør kunne kalle på nærmeste politiresurs, uavhengig av hvilket land patruljen tilhører. Dette vil også måtte innebære at politipersonell fra andre nordiske land gis adgang til selvstendig inngripen mot og etterforskning av lovbrudd, herunder sikring av bevis. I tillegg vil det være et mål at en avtale om styrket politisamarbeid vil gi et generelt bedre polititilbud i grensenære områder.

Justis- og politimyndighetene i Norge og Sverige har også undertegnet en bilateral avtale om gjensidig bistand mellom politiets spesielle innsatsenheter i krisesituasjoner. Avtalen legger til rette for gjensidig bistand mellom de to landenes spesielle innsatsenheter i situasjoner der det er en alvorlig og direkte fysisk trussel mot personer, eiendom, infrastruktur eller institusjoner, spesielt ved terrorhendelser, gisseltaking, kapring og lignende grov kriminalitet. Eksisterende avtaler dekker ikke samarbeid ved denne typen hendelser. De spesielle innsatsenhetene er definert til å være politiets nasjonale beredskapsressurser, som normalt vil være beredskapstroppen, helikoptertjenesten, bombetjenesten, krise- og gisselforhandlertjenesten samt taktisk og teknisk spaning. Tilsvarende gjelder for svensk side.

Forebygging av ekstremisme

Nordisk nettverk for forebygging av ekstremisme ble etablert i 2015 og videreføres i 2020. Hovedformålene er å styrke det nordiske samarbeidet om forebygging av ekstremisme, å diskutere felles utfordringer på feltet og å dele viktige erfaringer fra arbeidet.

Asyl og migrasjon

De nordiske landenes samarbeid om asyl- og migrasjonspolitiske spørsmål finner i liten grad sted innenfor rammene av Nordisk ministerråd, men i Nordisk samrådsgruppe på høyt nivå for flyktningsspørsmål (NSHF), som er et uformelt samarbeidsforum med roterende årlig formannskap. Under hvert formannskap avholdes ett ministermøte, ytterligere ett møte på høyt embetsnivå og et ubestemt antall møter på ekspertnivå. Norge hadde formannskapet i 2019. Under ledelse av justis- og innvandringsministeren ble det holdt et nordisk ministermøte i Molde september 2019. Selv om de nordiske landene har en noe ulik tilnærming til asyl- og migrasjonspolitiske spørsmål, finner alle at denne uformelle nordiske informasjons- og erfaringsutvekslingen er meget nyttig. For Norges del er NSHF også viktig fordi det gir kunnskap om EU-prosesser vi med vår tilknytning ikke kan delta i.

Finansdepartementet

t i l r å r :

Tilråding fra Finansdepartementet 24. april 2020 om Nordisk samarbeid blir sendt Stortinget.

Vedlegg 1

Strategiske mål og delmål for de tverrgående handlingsplanene

Godkjent av MR-SAM i 2020.

1. Et grønt Norden

Sammen vil vi fremme en grønn omstilling av samfunnene våre og arbeide for karbonnøytralitet og en bærekraftig sirkulær og biobasert økonomi.

I 2021–24 vil Nordisk ministerråd særlig fokusere på følgende:

- Å styrke arbeidet med å forske på, utvikle og fremme løsninger som støtter opp under karbonnøytralitet og klimatilpasning, blant annet på transport-, bygg-, mat- og energiområdet.
- Å bidra til å sikre biologisk mangfold og bærekraftig bruk av Nordens natur og hav.
- Å fremme sirkulær og biobasert økonomi, bærekraftig og konkurransedyktig produksjon, bærekraftige matsystemer samt ressurs-effektive og giftfrie kretsløp i Norden.
- Å gjøre det betydelig lettere og mer attraktivt for nordiske forbrukere å prioritere å velge sunt og miljø- og klimavennlig med felles satsing på bærekraftig forbruk.
- Å bidra til en positiv utvikling i det internasjonale miljø- og klimasamarbeidet, blant annet ved å fremme nordiske grønne løsninger i resten av verden.

2. Et konkurransedyktig Norden

Sammen vil vi fremme grønn vekst i Norden basert på kunnskap, innovasjon, mobilitet og digital integrering.

I 2021–24 vil Nordisk ministerråd særlig fokusere på følgende:

- Å støtte opp om kunnskap og innovasjon og gjøre det enklere for bedrifter i hele Norden å

utnytte potensialet som den grønne, teknologiske og digitale omstillingen og den voksende bioøkonomien skaper.

- Å utvikle kompetanse og velfungerende arbeidsmarkeder som imøtekommer kravene den grønne omstillingen og den digitale utviklingen stiller, og som støtter opp under den frie bevegeligheten i Norden.
- Å utnytte digitalisering og utdanning til å knytte Norden enda tettere sammen.

3. Et sosialt bærekraftig Norden

Sammen vil vi fremme en inkluderende, likestilt og sammenhengende region med felles verdier og styrket kulturutveksling og velferd.

I 2021–24 vil Nordisk ministerråd særlig fokusere på følgende:

- Å bidra til god, likestilt og trygg helse og velferd for alle.
- Å arbeide for at vi får alle nordiske borgere med på den grønne omstillingen og den digitale utviklingen, utnytte potensialene og motvirke at kløftene i samfunnet vokser som følge av disse endringene.
- Å gi de nordiske sivilsamfunnene, og spesielt barn og unge, en styrket stemme og involvering i det nordiske samarbeidet, og øke deres kjennskap til nabolandenes språk og kultur.
- Å bevare tilliten og solidariteten i Norden, de felles verdiene og det nordiske fellesskapet med fokus på kultur, demokrati, likestilling, inkludering, ikke-diskriminering og ytringsfrihet.

Vedlegg 2**Sammenstilling av budsjett 2020 og 2019 (DKK)**

	Budsjett	Budsjett	Differanse	
	2020	2019	Nom.	Korr.
1. MR Samarbeidsministerne	267.083	265.713	1.370	-2.810
a. Prioriteringsbudsjettet	90.254	90.990	-736	-1.443
b. Internasjonalt samarbeid	59.968	61.010	-1.042	-2.000
i. Herav kontorene ¹	15.624	16.108	-484	-700
c. Nordisk ministerråds fellesaktiviteter og sekretariatet	116.861	113.713	3.148	633
i. Herav sekretariatet (NMRS)	82.036	80.903	1.133	0
2. MR Utdanning og forskning	224.723	222.086	2.637	-160
a. Generelle forsknings- og utdanningsinitiativer	4.498	4.463	35	-40
b. Politikktutvikling mv.	15.723	15.460	263	0
c. Mobilitets- og nettverksprogrammer	86.356	85.033	1.323	-120
d. NordForsk (institusjon)	97.459	96.789	670	0
e. Øvrig forskning	20.687	20.341	346	0
3. MR Sosial- og helsepolitikk	42.331	41.799	532	600
i. Herav Nordens Velfærdcenter (institusjon)	18.786	19.247	-461	0
4. MR Kulturpolitikk	180.255	181.622	-1.367	-3.180
a. Generelle kultursatsninger	53.516	56.002	-2.486	-3.380
b. Barn og unge	6.489	6.381	108	0
c. Film og media	31.464	32.410	-946	-1.472
d. Kunstområdet	32.691	31.944	747	200
e. Nordiske kulturhus (institusjoner)	47.754	48.156	-402	0
f. Andre kultursatsninger	8.341	6.729	1.612	1.472
5. MR Fiskeri og havbruk, jordbruk, næringsmidler og skogbruk	43.926	42.125	1.801	1.990
a. Fiskeri	6.660	6.611	49	-62
b. Jord- og skogbruk	30.041	28.588	1.453	1.874
i. Herav NordGen (institusjon)	22.388	20.937	2.451	2.000
c. Næringsmidler	7.225	6.926	299	178
6. MR Likestilling	11.671	9.376	2.295	2.100

	Budsjett		Differanse	
	2020	2019	Nom.	Korr.
7. <i>MR Bærekraftig vekst</i>	131.921	129.593	2.328	1.280
a. Næring	86.241	84.763	1.478	680
i. Herav Nordic Innovation (institusjon)	65.450	67.589	-2.139	-2.589
b. Energi	12.832	12.407	425	300
i. Herav Nordisk Energiforskning (institusjon)	9.115	9.052	63	0
c. Regional	32.848	32.423	425	300
i. Herav Nordregio (institusjon)	10.293	10.545	-252	0
8. <i>MR Miljø og klima</i>	47.555	47.180	375	-420
9. <i>MR Arbeidsliv</i>	15.223	14.373	850	600
i. Herav NIVA (institusjon)	3.617	3.562	55	0
10. <i>MR Økonomi- og finanspolitikk</i>	1.634	1.607	27	0
11. <i>MR Lovsamarbeid</i>	1.225	1.205	20	0
<i>Totalt nordisk budsjett</i>	<i>967.547</i>	<i>956.679</i>	<i>10.868</i>	<i>0</i>

¹ Ministerrådets kontorer i Estland, Latvia, Litauen og Nordvest-Russland.

Vedlegg 3**Nordisk samarbeid – nettsider**

Agenda 2030	sustainabledevelopment.un.org
Foreningen Norden	norden.no
Grensehinderrådet	norden.org/no/organisation/grensehinderradet
Grensetjenesten – Morokulien	grensetjansten.com
Info Norden (informasjonstjenesten til Nordisk ministerråd)	nordeninfo.no/norden-for-deg
Nordisk barne- og ungdomskomite (NORDBUK)	norden.org/no/organisation/nordisk-barne-og-ungdomskomite-nordbuk
Nordens velferdssenter	nordicwelfare.org
NordForsk	nordforsk.org
Nordic Defence Cooperation (NORDEFECO)	www.nordefco.org
Nordic Innovation	nordicinnovation.org
Nordisk Atlanterhavssamarbeid (NORA)	nora.fo
Nordisk energiforskning	nordicenergy.org
Nordisk Film og TV-fond	www.nordiskfilmogtvfond.com
Nordisk genressurssenter (NordGen)	nordgen.org
Nordisk informasjon for kunnskap om kjønn (NIKK)	nikk.no
Nordisk informasjonssenter for medie- og kommunikasjonsforskning (NORDICOM)	nordicom.gu.se
Nordisk institusjon for videreutdanning innen arbeidsmiljøområdet (NIVA)	niva.org
Nordisk journalistsenter	njc.dk
Nordisk komité for jordbruks- og matvareforskning (NKJ)	nordicagriresearch.org
Nordisk kulturfond	nordiskkulturfond.org
Nordisk ministerråd	norden.org/no/nordisk-ministerrad
Nordisk nettverk for voksnes læring (NVL)	nvl.org
Nordisk råd	norden.org/no/nordisk-rad
Nordisk skatteportal	nordisketax.net
Nordplus	nordplusonline.org
Nordregio	nordregio.org

Bestilling av publikasjoner

Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon

www.publikasjoner.dep.no

Telefon: 22 24 00 00

Publikasjonene er også tilgjengelige på

www.regjeringen.no

Omslagsfoto:

Ole Berg-Rusten/NTB scanpix

Johannes Jansson/norden.org

Shutterstock

Trykk: Departementenes sikkerhets- og
serviceorganisasjon – 04/2020

